

Domeniul ARHITECTURĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

- REZUMAT -

Locuirea la interferența urbanului cu ruralul. Gradiențe de urbanitate în periurbanul Clujului

Student-doctorand:
Diana Andreea GALOȘ

Conducător științific:
Prof. Dr. Arh. Dana VAIS
Yankel FIJALKOW,
Professeur des Universités et
des Ecoles d'architecture

Comisia de evaluare a tezei de doctorat:

Președinte: Prof. Dr. Ing. **Prenume Nume** - Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca;

Conducător științific: Prof. Dr. Ing. **Prenume Nume** - Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca;

Referenți:

- Prof. Dr. Ing. **Prenume Nume** - Universitatea
.....;
- Prof. Dr. Ing. **Prenume Nume** - Universitatea
.....;
- Conf. Dr. Ing. **Prenume Nume** - Universitatea
.....

- Cluj-Napoca -
2025

CUPRINS REZUMAT TEZĂ

CAPITOLUL 1 INTRODUCERE.....	3
CAPITOLUL 2 DEFINIȚII, TEORII ȘI MODELE DE HIBRIDIZARE.....	6
CAPITOLUL 3 PERSPECTIVA ISTORICĂ ASUPRA SUBIECTULUI.....	8
CAPITOLUL 4 LEGISLAȚIE ȘI REGLEMENTĂRI – PERIURBANUL DEFINIT PRIN FILTRUL JURIDIC.....	9
CAPITOLUL 5 TERENUL DE STUDIU – LOCALITĂȚILE RURALE DIN PERIURBANUL ORAȘULUI CLUJ-NAPOCA	10
CAPITOLUL 6 JUSTIFICAREA STUDIILOR DE CAZ – METODOLOGIA DE LUCRU ȘI STRATEGIA DE ALEGERE A ACESTORA	12
CAPITOLUL 7 CRITERII DE URBANITATE.....	14
CAPITOLUL 8 - GRADIENTE DE URBANITATE ALE STUDIILOR DE CAZ ANALIZATE	28
CAPITOLUL 9 CONCLUZII.....	30
BIBLIOGRAFIE.....	33

Capitolul 1 Introducere

Subiectul

Locuirea, ca nevoie fundamentală și condiție esențială a existenței umane, influențează semnificativ modul de dezvoltare al orașelor și satelor, prin formele sale și prin spațiile pe care le ocupă. Acestea au trecut prin transformări continue de-a lungul timpului, iar evoluția lor a mers în paralel cu schimbările definiției și a percepției locuirii.

Creșterea și evoluția orașelor s-a făcut mereu prin extinderea către teritoriul rural din vecinătate și prin absorbția periferiei, un teritoriu la fel de vechi ca și civilizația¹.

Cuvântul folosit în prezent în limba română pentru a face referire la **fenomenul de extindere urbană este: periurbanizare**. Împrumutat din limba franceză, acesta corespunde extinderii suprafețelor artificiale către periferia aglomerărilor urbane și este asociat cu extinderea rapidă și foarte semnificativă a construcțiilor urbane dincolo de vechile limite ale orașelor.² Unii autori consideră că spațiile periurbane vor deveni cea mai reprezentativă structură urbană și de trai de pe glob³ și subliniază faptul că această noțiune este totuși vag definită și că metodologia și criteriile de delimitare a zonelor periurbane diferă de la o țară la alta.

Contextul cercetării

În România, la fel ca în alte țări din Europa de Est, periurbanizarea, deși a existat întotdeauna într-o formă sau alta, a primit, în perioada post-socialistă o semnificație nouă și un ritm mai accelerat⁴. Acest lucru s-a întâmplat ca urmare a minimizării intervenției statului în dezvoltarea urbană, a aplicării ideologiei neoliberale și a economiei de piață⁵, a creșterii și consolidării clasei de mijloc, precum și datorită „diseminării tot mai largi a automobilului în rândul populației și standarde tot mai ridicate de viață și de trai, modelate după cele din Occident.”⁶

Locuirea reprezintă un loc central al acestei extinderi către exteriorul orașelor, iar în cadrul acestei teze vom aborda de locuirea individuală din teritoriul periurban.

Majoritatea celor care se mută azi la sat „fac parte din clasa de mijloc a României și sunt oameni instruiți, care nu se mai regăsesc în modul de viață urban și în scenariul de locuire propus de blocurile socialiste ori de ansamblurile rezidențiale”⁷ și își doresc o schimbare a modului de viață și a locului în care se stabilesc. Acest aspect este valabil și pentru orașul Cluj și localitățile rurale din județ.

Datorită prezenței și influenței universităților din oraș, precum și datorită dezvoltării unor domenii profitabile de activitate precum industria IT, serviciile bancare și de afaceri, în Cluj există un procent mare de forță de muncă educată și un nivel al salariilor în anumite domenii peste salariul mediu în economie. Acest lucru a determinat un dezechilibru pe piața

¹Nick Gallent și Marco Bianconi, *Planning on the edge* (London&New York: Routledge, 2006), 3.

² „Périurbanisation”, în *Geoconfluences - Ressources de Géographie Pour Les Enseignants*, 2022, <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/glossaire/periurbanisation>.

³ Joe Ravetz, Christian Fertner, și Thomas Sick Nielsen, „The Dynamics of Peri-Urbanization”, în *Peri-Urban Futures: Scenarios and Models for Land Use Change in Europe* (Heidelberg: Springer Publishing Company, 2013).

⁴ Ludek Sýkora și Stefan Bouzarovski, „Multiple Transformations : Conceptualising the Post- Communist Urban Transition”, *Urban Studies* 1, no. 49 (2011), <https://doi.org/10.1177/0042098010397402>.

⁵ Ludek Sýkora și Kiril Stanilov, „The Challenge of Postsocialist Suburbanization”, în *Confronting Suburbanization : Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe* (Chicester: Wiley Blackwell, 2014).

⁶ József Benedek, „Studiu de Fundamentare Privind Definirea Zonelor Periurbane Din Județul Cluj În Scopul Realizării Planului de Amenajare a Acestora” (Cluj-Napoca: Facultatea de Geografie, Universitatea Babeș-Bolyai, 2019).

⁷ Iris Ghinea-Christu, „Fenomenul Migraționist Intern Și Perspectivele Unui Nou Tip de Locuire Rural-Urbană”, *Argument*, no. 11 (2019): 127–44.

imobiliară astfel încât în acest moment, la Cluj, prețul locuințelor este cel mai ridicat din țară, atât din punct de vedere al chiriilor, cât și al vânzării de locuințe.

Interesul pentru zonele de locuit din afara orașului este rezultatul presiunii imobiliare asupra prețurilor locuințelor din oraș, dar și a schimbării de perspectivă asupra modului de locuire a generației născute în locuințele socialiste.

Astfel, ne vom concentra pe studierea locuirii individuale care se dezvoltă în zona periurbană a orașului Cluj-Napoca, cu scopul de a aduce o perspectivă științifică asupra unui subiect abordat mai ales mediatic sau în contexte profesionale.

Problematica

Extensia urbană în teritoriul rural și periurban din jurul orașului Cluj-Napoca este consecința unui urbanism insuficient controlat, iar locuirea produsă aici imprimă moduri de viață și de consum diverse și specifice.

Întrebările de cercetare pe care ni le punem în acest context țin pe de o parte de densificarea locuirii, iar pe de alta de tipologiile de locuire existente.

Cum se manifestă densificarea locuirii individuale în comunele din periurbanul orașului Cluj-Napoca și care sunt interesele și limitările acesteia?

Care din tipologiile existente de locuire din acest teritoriu sunt cele mai apropiate de o soluție calitativă, atractivă și sustenabilă?

Scopul acestor întrebări este să înțelegem care este direcția spre care se îndreaptă periurbanul, cine sunt locuitorii, cum trăiesc și cum construiesc ei. Pentru a avea o imagine completă a contextului, ne vom interesa și de puterea statului, a administrațiilor locale și a instrumentelor care influențează operațiunile de densificare.

Urmărim să descoperim care este impactul dezvoltării periurbane asupra modului de gestionare a solului și care sunt soluțiile pentru o dezvoltare durabilă a teritoriului periurban.

Ipoteza

Pentru a răspunde la aceste întrebări, vom porni de la ipoteza conform căreia **există o hibridizare urban-rurală care caracterizează noile tipologii de locuire din teritoriul studiat, care se manifestă atât la nivelul arhitecturii, cât și la nivelul modului de viață.** Această hibridizare este rezultatul intercalării politicilor publice, a documentelor de urbanism, a intereselor promotorilor imobiliari și a așteptărilor locuitorilor care se mută în aceste locuințe.

Dorim să descoperim care sunt modalitățile prin care locuirea urbană este înlocuită de cea rurală pentru unele familii, dacă există o hibridizare urban-rurală și în ce mod se manifestă aceasta în tipologiile de locuire individuală apărute în teritoriul periurban al Clujului.

Prin **hibridizare înțelegem apariția unor mutații la nivelul modului de viață, al arhitecturii și al teritoriului.**

Metodologie

Demonstrația va pleca de la o analiză critică a locuirii aflate la interferența urbanului cu ruralul, care va atinge trei straturi diferite: producția locuirii, forma arhitecturală și modurile de viață ale celor care o locuiesc. Analiza producției locuirii se va baza pe studierea și aprofundarea contextului teoretic, legislativ și juridic în care se dezvoltă locuirea din teritoriul periurban. Analiza formei arhitecturale va pleca de la o cercetare exploratorie desfășurată în trei timpi (observare, fotografiere, descriere), iar modurile de viață specifice vor fi descoperite printr-o apropiere de rezidenții care locuiesc în zonele studiate, concretizată prin chestionare și interviuri semi-directive.

Toate informațiile adunate din teren, inclusiv fotografii și interviuri, se vor concretiza în crearea unor fișe de lucru, care vor caracteriza și sintetiza proiectele studiate din toate punctele de vedere considerate relevante (relevanță fotografică, date despre amplasare, parcelar, arhitectură, familie, informații despre mutație).

Analizarea fișelor de lucru ne va ajuta să verificăm ipoteza de la care am pornit, să construim o teorie a locuirii hibride (dacă aceasta se confirmă) și să identificăm tipologiile de locuire întâlnite.

Analizarea rezultatelor va sta la baza formulării concluziilor în care vom răspunde întrebărilor de cercetare.

Structura textului

Strategia metodologică propusă pentru a răspunde la întrebarea de cercetare reprezintă fundamentul pentru structurarea textului tezei.

O particularitate a acestei teze constă în faptul că s-a desfășurat în regim de cotutelă, sub supravegherea a doi îndrumători din două sisteme diferite de învățământ (cel românesc și cel francez). Avantajul principal al acestei experiențe a constat în primirea mai multor tipuri de feedback care au influențat în mod direct dezvoltarea interdisciplinară a cercetării: perspectiva arhitecturală și urbanistică a subiectului a fost completată de cea sociologică.

Deoarece în România periurbanizarea este un fenomen relativ nou, am considerat important să studiem evoluția sa luând în considerare și situația din Franța. Nu am propus un studiu comparativ deoarece contextul istoric și politic foarte diferit dintre cele două țări presupune un decalaj prea mare între elementele care ar putea intra într-o astfel de comparație (politică, nivel de dezvoltare, economie). Perioada de studiu petrecută în Franța a avut un rol important în înțelegerea fenomenului periurbanizării din această țară.

Pornind de la teoria lui Durkheim conform căreia un fenomen e generat de un altul, am încercat să vedem dacă trăsăturile comune ale migrației din urban spre rural specifice societății franceze, respectiv celei românești sunt suficient de puternice pentru a depăși diferențele și pentru a genera același fenomen într-un context diferit.

Astfel, pe parcursul tezei, există referințe la situația franceză, în capitolele în care acestea sunt relevante. Cazurile sunt diferite în funcție de caracteristicile specifice celor două societăți, economii și sisteme politice urbane, iar singurul mod de a verifica cauzele apariției fenomenului periurbanizării este prin identificarea mecanismelor care îl generează.

În prima parte a tezei, avem **un capitol teoretic** în care definim și explicăm termenii, conceptele și fenomenele cu care ne propunem să lucrăm: *rurban, periurban, suburban, dispersie urbană, hibridizare urban-rural*.

În **al treilea capitol** a fost contextualizată ideea de hibridizare urban-rurală și urmărește istoria politicilor de locuire din România, pe care am decis să o privim în paralel cu evoluția politicilor de locuire din Franța. Fiecare perioadă studiată va fi exemplificată prin proiecte de locuire aflate la interferența urbanului cu ruralul care au apărut ca o consecință a politicilor vremurilor respective. Scopul abordării situației din Franța este de a evalua o posibilă direcție de evoluție în România a politicilor legate de modul de dezvoltare a locuirii periurbane. Importanța revizuirii perspectivei istorice contribuie la clarificarea situației actuale și la tendințele cu care ne confruntăm azi.

După stabilirea cadrului teoretic de cercetare, am analizat realitatea actuală a subiectului: în capitolul **al patrulea** a fost făcută radiografia juridică și legislativă care explică contextul dezvoltării locuirii individuale în zonele periurbane din România și din Cluj în mod particular.

În continuare, în capitolul **cinci** am descris terenul de studiu (județul Cluj și periurbanul/localitățile rurale învecinate ale orașului Cluj-Napoca) din punct de vedere politic,

teritorial, demografic și social și încadrarea problematicii hibridizării în evoluția locuirii din acest teritoriu.

În **capitolul șase**, dedicat studiilor de caz, am început prin descrierea strategiei de alegere a acestora: am explicat cum au fost identificate localitățile de interes, cum a decurs munca de teren și contactarea interlocutorilor, modul în care am sintetizat informațiile adunate în fișe de lucru și reprezentativitatea eșantionului ales. În finalul capitolului, am făcut o selecție a studiilor de caz și le-am descris.

În urma muncii de teren, am observat că hibridizarea presupusă dintre urban și rural se confirmă, însă aceasta părea atât de evidentă încât provocarea cercetării s-a transformat în acel moment în cuantificarea acesteia. În timp ce unele situații descoperite erau în mod clar apropiate de un mod viață și de construire rural, altele erau mult mai urbane. Descoperirea principală a acestei etape a cercetării a fost că hibridizarea avea mai multe nuanțe și gradient de urbanitate. Am construit astfel un set de criterii pe baza cărora să putem cuantifica nivelul de urbanitate al fiecărei situații. Aceste criterii, împreună cu analiza relațiilor dintre ele sunt formulate în **capitolul șapte**.

Capitolul opt conține analiza rezultatelor obținute și descrierea detaliată a tipologiilor de locuire descoperite în teritoriul studiat.

În final, în **capitolul nouă**, concluziile formulate răspund întrebărilor de cercetare și evidențiază posibilele soluții ale unei strategii de control a fenomenului periurbanizării și a formelor sustenabile de locuire în teritoriul periurban și rural, care să satisfacă nevoile și realitățile sociale actuale.

Capitolul 2 Definiții, teorii și modele de hibridizare

În acest capitol ne-am concentrat pe aprofundarea semnificației conceptului de hibridizare urban-rural și a cuvintelor suburban, rural, periurban.

Azi, hibridizarea a devenit o temă foarte discutată în cercetarea culturii contemporane, fiind unul dintre termenii principali ai teoriei culturale poststructuraliste.⁸ Teoretizarea locuirii hibride apărute la interferența urbanului cu ruralul ține cont de așezarea noului lângă vechi, a modernului lângă vernacular, a artificialului lângă natural și a universalului lângă local, deoarece aceste fenomene au făcut ca teritoriile, mediul construit și modurile de viață să devină hibride.

Căutarea unei definiții a hibridizării dintre urban și rural ridică în primul rând problema existenței formelor pure ale celor două concepte care se întrepătrund: înainte de hibridizare, a existat vreodată o formă pură a urbanului sau a ruralului?

În timp, urbanul și ruralul au apelat la noi criterii de definiție, nu s-au bazat doar pe cele demografice (care rămân norma în cazul multor definiții administrative) și au făcut trimitere atât la realități geografice, cât și la categorii de sensuri (urbanitate, peri urbanitate, ruralitate) sau construcții sociale⁹.

Orașele și satele s-au hibridizat și astăzi fac parte din aceeași lume, mai ales în periurban. Satele și-au pierdut autonomia pentru că față de țărani anilor 1960 (din țările occidentale), mulți locuitori depind zilnic de regiunea metropolitană pentru a munci, pentru consum și pentru activități de petrecere a timpului liber. Deși acest fenomen a apărut cu mult timp înainte

⁸ Galina Ptichnikova, „Hybrization in Architecture”, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research, Proceedings of the 2nd International Conference on Architecture: Heritage, Traditions and Innovations (AHTI 2020)* (23 Septembrie 2020), <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200923.044>.

⁹ Nathalie Revevaz și Monique Poulot, „Les Espaces Ruraux et Périurbains En France : Cadrage Scientifique et Pédagogique” (*Geoconfluences - Ressources de géographie pour les enseignants*, 23 Mai 2018), <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/glossaire/periurbanisation>.

în țările vestice, azi a devenit o realitate și în România, în satele și zonele periurbane ale marilor orașelor. Odată cu adoptarea modelului capitalist, apariția publicității și promovarea consumerismului, au fost create nevoi artificiale care nu existau înainte. Televizorul a devenit prezent atât în mediul urban, cât și în cel rural, iar acest lucru se reflectă atât în ambițiile orașenilor, cât și ale sătenilor, care sunt foarte diferite de cele de acum 30 de ani. Cei care locuiesc la sat aspiră la urbanitate, cu tot ceea ce aduce aceasta, iar orașenii își doresc o viață în care să poată îmbina avantajele vieții la oraș (acces la cultură, la facilități) cu beneficiile unei case la țară unde să profite de aer curat și de liniște (calități greu de găsit în oraș).

În limba engleză, cuvântul și fenomenul de *suburbanizare* reflectă realitatea socială de la începutul secolului XX din SUA, care a apărut ca o consecință a răspândirii automobilului în rândul populației și imaginarului legat de casa cu curte, departe de zgomotul și aglomerația orașului. Preluat și în alte limbi, inclusiv limba română, cuvântul *suburban* și derivatele sale fac referire la expansiunea urbană care depășește limitele orașului. Acestea au apărut în momentul în care a fost nevoie de ele, adică ulterior manifestării fizice a fenomenului.

În momentul în care a apărut în Franța, în 1975, *rurbanizarea* făcea referire la cea mai nouă formă de creștere urbană¹⁰. Rurbanizarea este un fenomen care definește interferența zonelor rurale cu cele urbanizate care se concretizează prin dezvoltarea unor case individuale, parcelări și apariția de sate noi. Curentul rurban este strâns legat de creșterea urbană¹¹, reflectând tendințele și schimbările în modul de utilizare și organizare a spațiului din afară orașelor.

Definiția acestui cuvânt preluată în limba română este mult simplificată și se referă la o „(zonă) între oraș și sat, în care funcțiile, activitățile și necesitățile urbane se împletesc în cele rurale”¹². Farmecul termenului *rurban*, creat în limba franceză prin intercalarea cuvintelor *rural* și *urban* și preluat în limba română datorită similarității dintre cele două limbi, a determinat unii specialiști să îl utilizeze în discursurile și proiectele lor teoretice sau practice. Cu toate acestea, răspândirea sa rămâne limitată la un grup restrâns de oameni.

Periurbanizarea este fenomenul care corespunde extinderii suprafețelor artificiale către periferia aglomerărilor urbane și este asociat cu extinderea rapidă și foarte semnificativă a construcțiilor urbane dincolo de vechile limite ale orașelor, în special în a doua jumătate a secolului al XX-lea, odată cu democratizarea automobilului și cu creșterea atractivității locuințelor individuale¹³. În vocabularul românesc, noțiunea de periurban se referă la o zonă situată la periferia unui oraș și este definită ca fiind: un areal care înconjoară un oraș, cu localități, terenuri agricole, obiective industriale, comerciale și recreative, legate de activitățile orașului. Beneficiază de o rețea extinsă de comunicații, facilitând legătura rapidă cu orașul. Extinderea sa variază în funcție de importanța orașului și infrastructura transporturilor. Tradițional, furnizează forță de muncă și produse agricole orașului, dar în prezent este folosit și pentru locuințe confortabile, obiective industriale și dotări recreaționale moderne.¹⁴

¹⁰ Gérard Bauer și Jean-Michel Roux, *La Rurbanisation Ou La Ville Éparpillée* (Paris: Editions du Seuil, 1977), 14.

¹¹ Bauer și Roux, 7.

¹² Florin Marcu, „Rurban”, în *Marele Dicționar de Neologisme* (București: Editura Saeculum, 2007).

¹³ „Périurbanisation”.

¹⁴ Marcel D. Popa, „Periurban”, în *Dicționar Enciclopedic* (Editura enciclopedică, 2009 1993).

Capitolul 3 Perspectiva istorică asupra subiectului

Este important ca în definirea termenilor urban și rural să se țină cont contextul geografic, politic și temporal în care se întâmplă reflecția acestor definiții. Parcurgând istoria urbanismului modern, am observat că cei doi termeni au evoluat în timp. Bulversarea semnificației lor a început o dată cu revoluția industrială, fapt explicabil prin apariția primilor urbanști moderni în țările marcate de acest fenomen.

Am considerat importantă o trecere în revistă a modelelor de urbanism definite de Françoise Choay care sintetizează proiectele și ideile celor care au gândit orașul în secolul XX. Aceste modele au apărut în contexte economice și politice diferite și s-au dezvoltat în funcție de acestea, pornind de la idei utopice inspirate fie din „credința în progres și atotputernicia tehnicilor” (modelul progresist), fie dintr-o „aversiune pentru societatea mecanizată și o nostalgie a vechilor comunități culturale” (modelul culturalist), fie din „aversiunea pentru o lume denaturalizată și nostalgia unei relații profunde cu natura” (modelul naturalist).¹⁵

Cele trei modele au avut impact diferit în practică: cel mai popular a fost modelul progresist; modelul naturalist s-a exprimat doar parțial, în forme suburbane din SUA; iar modelul culturalist a inspirat construirea unor orașe din Anglia, iar în alte părți a determinat doar experiențe limitate.

Opoziția dintre urban și rural este cea dintre spațiul public și cel privat, respectiv dintre locuirea colectivă și cea individuală. Aceste specificități s-au conturat și s-au dezvoltat în urma modului în care au evoluat modelele de urbanism descrise anterior. Căutarea formelor hibride de locuire a pornit astfel de la analiza acestora, în care se regăsește sursa interferențelor de azi ale urbanului cu ruralul.

Având în vedere că această cercetare ia în considerare evoluția spațiului periurban, am făcut o sinteză a evoluției politicilor de locuire din Franța și România, respectiv a unor exemple de proiecte de locuire reprezentative pentru cele două țări. Pentru a putea urmări mai ușor asemănările, dar mai ales diferențele dintre acestea, capitolul a fost structurat în patru perioade istorice distincte: Perioada dinaintea primului război mondial, perioada interbelică, perioada postbelică și postcomunismul. Aceste momente sunt reprezentative în istoria Europei și au reprezentat schimbări de direcție politică care s-au manifestat diferit în fiecare stat și au avut un impact direct asupra politicilor de locuire.

Urmărirea evoluției locuirii din cele două țări a avut drept obiectiv reperarea proceselor și dinamicilor socio-politice care au determinat modul în care se conturează astăzi teritoriul periurban.

Fiecărei perioade i-a fost asociată descrierea unor proiecte reprezentative acesteia, iar accentul a fost pus asupra acelor elemente care pun în evidență interferența urbanului cu ruralul în conceperea locuirii. Acolo unde a fost relevant și potrivit, am menționat și direcția progresistă sau culturalistă în care considerăm că se situează aceste proiecte. Nu am impus însă o încadrare atunci când acest lucru nu a fost relevant sau potrivit proiectului descris, mai ales având în vedere că această clasificare a modelelor de urbanism este strâns legată de o anumită perioadă istorică, și nu toate proiectele și dezvoltările ulterioare au urmat tipare specifice acestei perioade.

Accentul a fost pus pe detalierea politicilor și ideologiilor din spațiul românesc, iar evoluția acestora din spațiul francez a fost făcută doar într-un mod mai sintetic.

¹⁵ Françoise Choay, *Urbanismul. Utopii și realități* (București: Paideia, 2002), 73.

În cazul unor comparații internaționale, studiile de caz sunt diferite în funcție de caracteristicile specifice societăților, economiilor și sistemelor politice urbane¹⁶. Din această cauză, am evitat o comparație riguroasă între cele două țări, mai ales datorită diferențelor semnificative dintre acestea în ceea ce privește evoluția istorică, politică, economică și socială.

Având în vedere interesul acestei cercetări pentru tema locuirii individuale din teritoriul periurban, am urmărit să descoperim în ce momente și în ce contexte s-a manifestat aceasta în cele două țări. Scopul a fost să verificăm dacă se pot stabili legături de cauzalitate între anumite variabile determinante (tip de economie, politici urbane, mentalitate) și apariția fenomenului de periurbanizare.

Capitolul 4 Legislație și reglementări – periurbanul definit prin filtrul juridic

În acest capitol ne-am propus să descoperim care este perspectiva juridică a definirii și delimitării zonelor periurbane în România (1), dacă există un teritoriu periurban clar delimitat al orașului Cluj-Napoca (2), care este legislația care influențează migrarea unei populații urbane către mediul rural și modul de construire în acest teritoriu (3), și care sunt actorii care acționează în acest teritoriu(4)?

Termenul *periurban* a apărut în legislația românească în 2001, o dată cu Legea 350 privind amenajarea teritoriului și urbanismul, când s-a definit *teritoriul periurban*¹⁷. O noțiune care deseori se confundă cu acest termen este cea de *teritoriu metropolitan*¹⁸. Pe de o parte, ideea de *metropolitan* este forțată în legislația românească deoarece doar capitala țării (București) corespunde definiției unei metropole în sensul înțeles în literatura de specialitate¹⁹. Pe de altă parte, cele 7 municipii (printre care și Cluj-Napoca) desemnate prin Hotărârea de Guvern 998/2008 ca fiind poli de creștere au fost obligate să își constituie zone metropolitane pentru a putea accesa fonduri europene. Astfel, accentul a fost pus pe constituirea zonelor metropolitane în jurul unor reședințe de județ, în detrimentul realizării unor Planuri de amenajare a teritoriilor periurbane²⁰.

Consiliul Județean Cluj a inițiat în 2022 realizarea Planului de amenajare a zonelor periurbane din județul Cluj. Un prim studiu necesar acestui scop a fost „*Studiu de fundamentare privind definirea zonelor periurbane din județul Cluj în scopul realizării planului de amenajare a acestora*”. Metodologia de delimitare a zonelor periurbane stabilită de autorii studiului a luat în calcul mai multe criterii: navetism (analiza deplasărilor prin muncă), calculul accesibilității orașelor și „*selectarea comunelor pentru zonele urbane ale orașelor în funcție de încadrarea în*

¹⁶ Gilles Pinson, „Penser Par Cas, Penser Par Comparaison. Etudes Urbaines et Pratique Des Monographies Comparées”, în *D'une Ville à l'autre. La Comparaison Internationale En Sociologie Urbaine* (Paris: La Découverte, 2019).

¹⁷ „suprafața din jurul municipiilor și orașelor, delimitată prin studii de specialitate în cadrul căreia se creează relații de interdependență în domeniul economic, al infrastructurii, deplasărilor pentru muncă, asigurărilor cu spații verzi și agrement, asigurărilor cu produse agroalimentare, etc” – Anexa 2 a Legii 350/2001

¹⁸ suprafața situată în jurul marilor aglomerări urbane, delimitată prin studii de specialitate, în cadrul căreia se creează relații reciproce de influență în domeniul căilor de comunicație, economic, social, cultural și al infrastructurii edilitare. De regulă limita teritoriului metropolitan depășește limita administrativă a localității și poate depăși limita județului din care face parte. – Anexa 2 a Legii 350/2001

¹⁹ Jozsef Benedek și Marius Cristea, „Growth Pole Development and “metropolization” in Post-Socialist Romania”, *Studia UBB Geographia* LIX, no. 2 (n.d.): 125–38.

²⁰ Benedek, „Studiu de Fundamentare Privind Definirea Zonelor Periurbane Din Județul Cluj În Scopul Realizării Planului de Amenajare a Acestora”.

anumite praguri ale ratei navetismului, de orientarea spațială dominantă a fluxurilor de navetism și de încadrarea în anumite izolinii de accesibilitate”²¹.

Pornind de la aceste localități periurbane stabilite și delimitate, am restrâns localitățile care prezintă interes din punct de vedere al cercetării pe care am inițiat-o, în funcție de criteriile pe care le-am dezvoltat în capitolul în care vom justifica alegerea studiilor de caz.

Legislația relevantă și reglementările care influențează modul de construire în teritoriul periurban se regăsește în legea 50/1991, Noul Cod al Urbanismului și Legea 350/2001, pe care le-am analizat în cadrul acestui capitol.

Actorii hibridizării urban-rurale sunt cei care lucrează cu aceste instrumente legislative și anume: arhitecții care întocmesc proiecte, specialiștii din administrație care verifică corectitudinea și conformitatea acestora și primarii localităților rurale care influențează prin strategiile lor modul de dezvoltare al acestora.

Capitolul 5 Terenul de studiu – Localitățile rurale din periurbanul orașului Cluj-Napoca

În acest capitol am descris contextul demografic, politic, social, economic al orașului Cluj-Napoca și a localităților periurbane pentru a putea încadra ulterior problematica hibridizării în evoluția locuirii din județul Cluj.

Județul Cluj este singurul județ din regiunea de dezvoltare nord-vest aflat pe o creștere demografică (analiză făcută pe perioada 2002-2018)²². Dacă luăm în considerare creșterea demografică în perioada 1992-2018, observăm o creștere spectaculoasă în periurban, mai ales după anul 2002: în comuna Florești, populația a crescut cu 29502 persoane, în Apahida cu 5882, Baciul – 3726, Gilău – 1338, Bonțida – 507, Jucu – 294²³. Aceste șase comune sunt cele care au avut o creștere spectaculoasă. Pe lângă acestea există și alte comune precum Feleacu, Chinteni și Ciurila unde se înregistrează o creștere demografică, după perioade de declin sau staționare. Cauzele acestei creșteri în rândul populației sunt multiple: în primul rând, dezvoltarea economică a municipiului Cluj-Napoca; accesibilitatea dinspre comunele menționate; dezvoltarea economică a unora dintre aceste comune, unde au fost construite noi platforme industriale și de servicii (Jucu, Apahida, Bonțida); iar nu în ultimul rând, apropierea de natură (pădurea Făget și Dealul Feleacului), mai ales în Feleacu și Ciurila.

O particularitate a orașului constă în faptul că este al doilea cel mai mare centru universitar din România, ceea ce asigură atragerea constantă de noi locuitori care deseori se stabilesc aici după încheierea studiilor și implicit aduc un dezechilibru în structura demografică a orașului²⁴.

Clujul a experimentat un proces masiv de industrializare socialistă după 1970, care a determinat formarea unei clase urbane muncitoare și a unei categorii profesionale necesare funcționării fabricilor socialiste. Pentru a răspunde la procesul de industrializare, muncitorii aduși de la sat au fost organizați și cazați la periferie, în cartierele dormitor. La finalul anilor '80, spațiul urban din Cluj era structurat în funcție de clasă și etnie. În urma schimbării

²¹ Benedek.

²² Benedek, „Studiu de Fundamentare Privind Definirea Zonelor Periurbane Din Județul Cluj În Scopul Realizării Planului de Amenajare a Acestora”.

²³ Conform INS

²⁴ Dana Vais, „On the Margins of Urban Europe: Housing Policies in a Secondary City (Cluj, Romania)”, *Urban Research & Practice* 2, no. 1 (n.d.): 91–102, <https://doi.org/10.1080/1753506090272708>.

regimului politic după 1989, a urmat un proces de dezindustrializare care s-a materializat prin inflație și printr-o rată foarte crescută a șomajului în rândul muncitorilor, care au fost marginalizați. O parte din aceștia s-au întors la țară, însă populația a rămas constantă deoarece aceștia au fost înlocuiți de o clasă de mijloc educată, care s-a stabilit în oraș²⁵.

Perioada de tranziție post-socialistă din Cluj-Napoca a avut loc între 1990-2004 sub regimul primarului Gheorghe Funar, cunoscut pentru politicile sale naționaliste.

Începând cu 2004, Clujul este condus de Emil Boc, care este asociat atât cu deschiderea către investițiile străine și imobiliare, cât și cu politicile reformei de stat în sens neoliberal. Perioada de început a acestei administrații s-a suprapus cu aderarea României la Uniunea Europeană și mai ales cu criza generată de capitalismul global financiar, când întreaga populație a fost afectată de măsurile de austeritate aplicate. Ceea ce s-a întâmplat la nivel național, s-a reflectat și la nivel local în Cluj: criza economică a fost folosită pentru a justifica neoliberalizarea (extinderea principiilor de piață în toate aspectele vieții, inclusiv locuirea). În 2016, Clujul a apărut în topul „Forbes 40 Best Business Cities” datorită implicării autorităților în atragerea și sprijinirea investitorilor și companiilor străine²⁶.

Creșterea economică a României a ajutat Clujul să ocupe o poziție specială în rândul orașelor mari și a devenit capitala financiară a Transilvaniei, mai ales datorită procentului mare a unei forțe de muncă educate.

Din punct de vedere economic, în perioada 2008-2018, volumul economiei s-a dublat atât în Cluj-Napoca, cât și în zona sa metropolitană²⁷. Dezvoltarea sistemului IT și a sectoarelor bancare a atras tot mai multă forță de muncă în Cluj datorită salariilor peste medie, care împreună cu relansarea împrumuturilor imobiliare, susțin în prezent iluzia cererii pentru un stoc de locuințe mai scumpe create de investitori.

În urma unui studiu de piață, s-a constatat că la nivelul județului Cluj, în primul trimestru al anului 2021, a existat un interes crescut pentru case (+30% față de aceeași perioadă a anului 2020) și terenuri (+150%), în timp ce pentru apartamente a fost identificat un interes scăzut (-70%). Această evoluție este diferită de cea din orașul Cluj-Napoca, unde interesul pentru achiziția de case (-10%) și apartamente (-30%) a scăzut față de nivelul din 2020, în timp ce singura cerere care a crescut a fost cea pentru terenuri (+30% față de 2021).²⁸ Deducem astfel că există o atracție crescută pentru zonele din afara orașului Cluj-Napoca.

În ceea ce privește densificarea comunelor din zona periurbană, există două direcții de dezvoltare: în primul rând, există sate în care se construiește de la zero; în al doilea rând, există sate care se reînnoiesc prin operațiunile de construire. Astfel, dezvoltarea locuirii aflate la interferența dintre urban și rural în zona de studiu propusă (orașul Cluj și zona sa periurbană și rurală) poate fi împărțită în următoarele trei tipologii: lotizări/cartiere apărute în sau lângă sate existente, case individuale construite sau locuite de familii venite din oraș, care aparțin unui sat și unei comunități existente, lotizări/cartiere construite de investitori privați în teritoriul intermediar dintre oraș și sate.

În urma analizării contextului terenului de studiu, putem să concluzionăm că dezvoltarea spațiilor periurbane are pe de o parte o cauză de natură economică, iar pe de alta, una de natură demografică și socială. Creșterea economică a județului Cluj (datorată în cea mai

²⁵ Norbert Petrovici, „Workers and the City: Rethinking the Geographies of Power in Post-Socialist Urbanisation”, *Urban Studies* 49, no. 11 (August 2012): 2377–97, <https://doi.org/10.1177/0042098011428175>.

²⁶ „Ideology of Economic Liberalism and the Politics of Housing in Romania”.

²⁷ Norbert Petrovici și Codruța Mare, „Municipiul Cluj-Napoca și Zona Metropolitană Cluj – Raport de Cercetare – Dezvoltarea Economiei Locale În Deceniul 2008-2018” (Cluj-Napoca: Centrul Interdisciplinar pentru Știința Datelor, 2020), 7.

²⁸ „Raportul Pieței Imobiliare – Rezidențial – Trimestrul 1 – 2021”, accesat în 10 Iulie 2021, <https://www.analizeimobiliare.ro/rapoarte/raportul-pietei-rezidentiale-trimestrul-1-2021/>.

mare parte orașului Cluj-Napoca) este direct proporțională cu creșterea standardelor de viață a locuitorilor, care influențează în mod implicit și adaptarea pieței locuințelor la noile cerințe apărute. S-au construit astfel noi spații rezidențiale, crescând diversitatea ofertelor.

Capitolul 6 Justificarea studiilor de caz – Metodologia de lucru și strategia de alegere a acestora

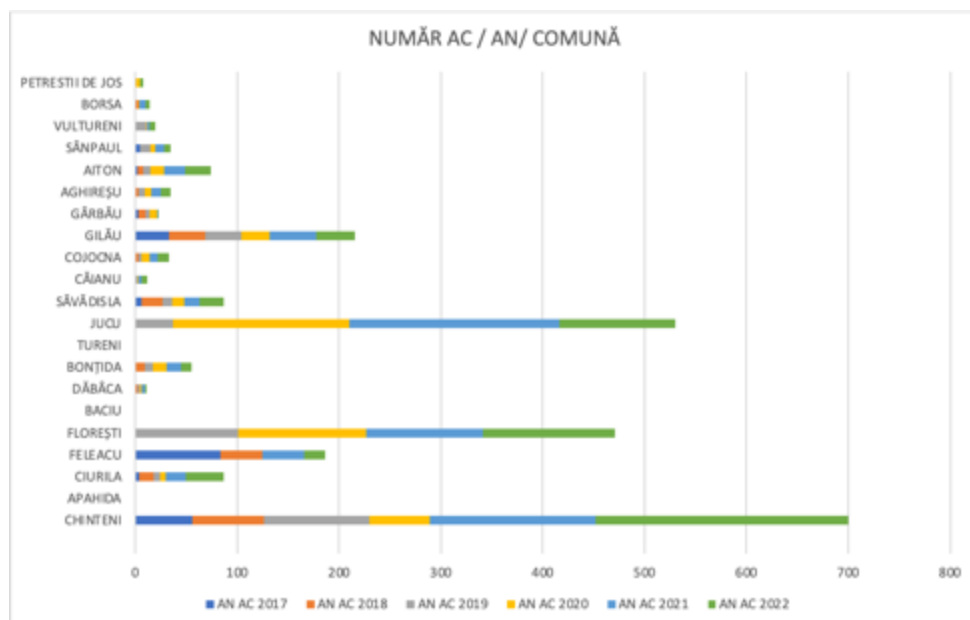
O parte fundamentală a acestei cercetări a constituit-o munca de teren și analizarea unor studii de caz relevante pentru tema tezei. Aceste studii de caz constau în locuințe din teritoriul periurban și rural al Clujului locuite de familii care s-au mutat aici. Deși am ținut cont de criterii cantitative în alegerea interlocutorilor, am prioritizat expunerea unei varietăți de situații, în favoarea reprezentativității statistice.

Munca de teren a fost împărțită în trei etape distincte pe care le-am definit astfel:

Etapa 1 – Identificarea localităților de interes: În cadrul acestei etape am plecat de la documentele existente care definesc zona periurbană și metropolitană a Clujului și le-am utilizat ca bază pentru alegerea localităților relevante în sensul tematicii noastre. Pentru a nu pierde din vedere anumite localități interesante care poate nu se încadrează în criteriile de delimitare a zonelor periurbane sau metropolitane, dar care se încadrează în criteriile și tematica noastră, am propus propria noastră hartă a zonei de studiu. Am luat în considerare atât comunele care fac parte din zona periurbană, cât și din cea metropolitană (20 de comune în total).

Pentru fiecare dintre aceste comune am încercat să obținem listele cu autorizațiile de construire emise în perioada 2017-2022, pentru a avea o imagine de ansamblu asupra gradului lor de atractivitate în ceea ce privește construirea de noi locuințe.

Rezultatele sunt reprezentate în graficul de mai jos:

Numărul de autorizații de construire emise în fiecare comună și fiecare an din intervalul 2017-2022 (Date incomplete pentru Feleacu, Florești și date neexprimate în grafic pentru Baci, Apahida, Tureni datorită accesului limitat la informații oficiale)

După cum se poate observa în graficul de mai sus există o mare varietate în ceea ce privește atractivitatea comunelor vizate din punct de vedere al construirii sau modificării de locuințe. Deoarece cadrul cercetării actuale nu permite analizarea tuturor comunelor și a

satelor aparținătoare, am stabilit o serie de criterii pe baza cărora să putem face o selecție a localităților de interes care să fie relevante pentru tema abordată.

În primul rând, am încercat să avem o varietate din punct de vedere a nivelului de atractivitate a localităților, stabilit pe baza informațiilor statistice cantitative.

În al doilea rând, am făcut o documentare în presa locală pentru a identifica sate și comune a căror particularități și dezvoltare au atras atenția presei, a publicului larg și a specialiștilor din domeniu.

În al treilea rând am făcut o evaluare cartografică pe baza hărților disponibile online și în cadrul documentațiilor de urbanism. Iar în final, decizia de a le include sau nu în lista scurtă a studiilor de caz a fost luată în urma vizitei pe teren și a observării directe a satului.

Etapă 2 – Identificarea și reprezentativitatea studiilor de caz

Înainte de a contacta direct potențiali parteneri de discuție pentru întâlniri și interviuri, am construit un set de variabile și criterii pe care să ne bazăm în alegerea studiilor de caz și care să ne ajute în găsirea unui eșantion reprezentativ pentru acest studiu.

Criteriile pe care le-am avut în vedere pentru stabilirea situațiilor relevante țin de : *localizarea și nivelul de dezvoltare al infrastructurii edilitare a comunelor, tipul de integrare în localitate și de implantare pe parcelă, nivelul de influență al comunității existente în alegerea rezidențială, tipul de familie, tipologia de locuință, materiale și tehnici de construire, relația cu orașul.*

După ce am avut o listă scurtă de comune reprezentative pentru studiu și criteriile care să asigure o varietate a studiilor de caz, am început căutarea potențialilor interlocutori. După construirea unei liste de contacte, a urmat organizarea întâlnirilor cu primii interlocutori. Verificarea încadrării în criteriile de selecție prestabilite am făcut-o în urma vizitelor pe teren.

Munca de teren a constat în mare parte în realizarea de interviuri sau de chestionare în câteva cazuri particulare în care interlocutori nu au fost disponibili pentru întâlniri directe.

Fiecare studiu de caz a fost descris prin fișe de lucru care cuprind fotografii, detalii legate de morfologie, informații despre fenomenul de hibridizare (date ale construcției, arhitectul și influența lui/ei, inspirația, etc), informații despre membrii familiilor, o descriere fizică a casei și extrase de interviu structurate pe teme care cuprind criteriile de selecție ale acestora.

Compararea fișelor adunate ne-a ajutat să aflăm dacă apare o repetare a unor modele care duce la apariția unor tipologii noi de locuire, dacă hibridizarea apare în mai multe sate și locații, sau dacă se ajunge la modele unice.

Reprezentativitatea eșantionului ales

În total au fost analizate 31 de studii de caz, în baza a 24 de interviuri semidirective și 7 chestionare, realizate cu mai multe tipuri de familii:

Interviuri și chestionare

24 interviuri semidirective

7 chestionare

24 cupluri cu copii

2 persoane singure

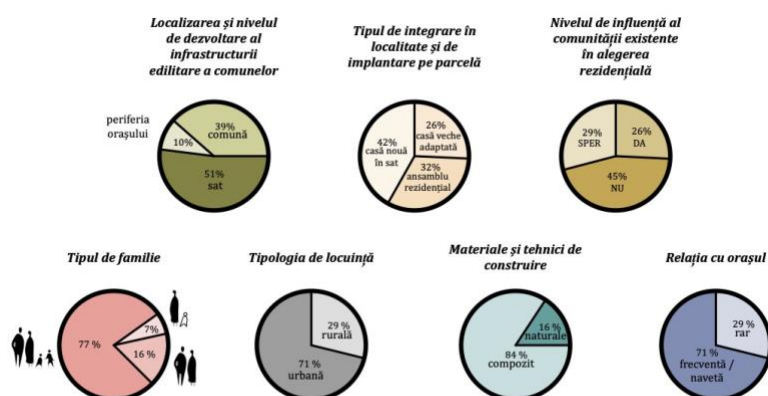
+ ♀ dintre care **1** locuiește cu copilul său

5 cupluri fără copii (în grijă)

Detalierea tipurilor de metode sociologice folosite și a tipurilor de familii care au participat la studiu

Aceste studii de caz sunt reprezentative din punct de vedere a variabilelor alese pentru definirea studiului, după cum se poate observa în tabelul de mai jos:

Reprezentativitatea eșantionului ales în funcție de criteriile de selecție

Etapa 3 – Analizarea studiilor de caz

Capitolul 7 Criterii de urbanitate

Vizitele făcute și interviurile realizate cu familii care s-au mutat din mediul urban în mediul rural ne-au ajutat să ne facem o imagine despre modul în care sunt alese, cumpărate, construite și locuite casele din zona periurbană și rurală a orașului. Am lucrat pe baza ghidului de interviu propus și am construit fișe de lucru pentru fiecare casă vizitată. Scopul a fost să explorăm cât mai multe contexte și o diversitate a modurilor de a construi și de a locui, pentru a ne face o imagine de ansamblu asupra tipologiilor de locuire dezvoltate în acest teritoriu. Descoperirea unei mari varietăți de situații ne-a ajutat să ne dăm seama că avem nevoie de un set de criterii pe baza cărora să putem stabili gradientele ale urbanității sau ruralității pentru fiecare caz în parte.

Cele 10 criterii de analiză pot fi împărțite în 3 teme principale:

- **PREMISE:** Motivația alegerii rezidențiale (Modul de achiziție al terenului sau al casei)
- **MATERIALIZARE:** Aspectul arhitecturii și tipologia de ocupare și de echipare a parcelei (Raportul formal/informal în abordarea proiectului, Ocuparea parcelei, Materiale și tehnici de construire, Forma elementelor arhitecturale, Echipamente și utilități)
- **UTILIZARE:** Modul de viață și de apropiere a locului în care trăiesc (agricultura în viața locuitorilor, practici de consum și servicii, spații de depozitare, relații de vecinătate)

Motivația alegerii rezidențiale

Alegerea rezidențială este un act complex care ține cont de mai mulți factori: localizarea geografică (legată de istoria familiei și/sau de locul de muncă), tipul de construcție (apartament sau locuință individuală), statutul juridic al ocupării spațiului locuit (închiriat, moștenit sau cumpărat), suprafața, nivelul de confort, mediul fizic și social, proximitatea transportului public, calitatea școlilor din proximitate²⁹.

²⁹ Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud, „Choix résidentiel”, în *Dictionnaire de l'habitat et du logement* (Paris: Armand Colin, 2002).

Pentru mulți oameni, căsătoria și proiectul de familie reprezintă baza deciziei de a cumpăra sau de a construi o locuință individuală, iar atracția pentru localitățile periurbane din jurul marilor orașe este justificată de prețurile unui funciar mai accesibil.

Mutarea în periurban a unor familii cu capital economic și cultural mai mare decât cel al populației autohtone determină inevitabil apariția fenomenului de gentrificare.

Criteriul 1 - Modul de achiziție al terenului sau al casei

Ne propunem stabilirea unei clasificări din punct de vedere al modului de însușire a spațiului locuit.

Privind din perspectiva strategiilor rezidențiale, sociologul Guy Tapie a identificat două tipuri de locuitori : sedentarii și extrateritorialii sau mobili³⁰. Din prima categorie fac parte moștenitorii de terenuri (clase populare, de mijloc) care sunt atașați natural (sau prin proiect) de un anumit loc și care caută să își păstreze sau să își reconstituie rădăcinile; iar din a doua categorie fac parte indivizi aparținând unor clase mai înstărite, care nu au deloc sau au relații mai îndepărtate cu locul și care își aleg locul de rezidență prin revendicarea unor drepturi obținute prin cumpărare sau prin închiriere.

Categoria sedentarelor este specifică ruralului, cea a extrateritorialilor urbanului, iar caracteristicile specifice acestora ne ajută la stabilirea criteriilor diferențiate.

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL				URBAN
1. MODUL DE ACHIZIȚIE		- moștenire casă	- reabilitare / modificare casă moștenită - moștenire / construire în sistem BIMBY	- moștenire teren + construire casă	- cumpărare teren + construire casă	- cumpărare casă - închiriere

Criteriul 2 – Raportul formal / informal în abordarea proiectului

Locuirea a presupus întotdeauna o activitate reflexivă anterioară construcției, iar de-a lungul timpului, omul a încercat să își adapteze așteptările prin înglobarea elementelor din natură în construcția casei³¹. Această abordare intuitivă a fost clasificată ca fiind vernaculară, specifică unei societăți rurale caracterizată de gesturi informale.

Ca urmare a evoluției societăților și a tehnicilor de producție, construirea unei case presupune azi o activitate complexă care mobilizează mai mulți experți competenți. S-a ajuns astfel la o formalizare atât a procesului de concepție, cât și a construcției. În încercarea de a înțelege în ce măsură caracterul formal sau informal al unui proiect de locuire ne ajută să stabilim gradientele de urbanitate ale acestuia, vom aborda în primul rând distincția dintre vernacularul asociat ruralului și savantul asociat urbanului. Vom continua prin definirea formalului și informalului în contextul construirii unei locuințe și prin descrierea etapelor abordate de la concepție la locuirea spațiului.

Arhitectura vernaculară, considerată primitivă, indigenă sau rurală este o producție colectivă, fără arhitect. Originea formelor sale și a modurilor de construcție sunt pierdute într-un trecut îndepărtat³², iar reprezentările sale sunt azi deseori muzeificate. Arhitectura rurală vernaculară știa să se adapteze constrângerilor locale climatice, topografice și culturale, într-o simbioză între climat, sit, materiale și peisaj.³³

³⁰ Guy Tapie, *La sociologie de l'habitat* (Marseille: Parenthèses, 2014), 75.

³¹ Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud, „La conception du logement”, în *Dictionnaire de l'habitat et du logement* (Paris: Armand Colin, 2002).

³² Jacques Lucan, *Habiter ville et architecture* (Lausanne: EPFL, 2021), 18.

³³ Amos Rapoport, *Pour une anthropologie de la maison* (Paris: Dunod, 1972).

În imaginarul colectiv, vernacularul este asociat cu un trecut îndepărtat, cu materiale naturale și tehnici manuale și este în opoziție cu arhitectura savantă, rezultat al evoluției societăților, a modurilor de producție și a reprezentărilor lor în lume. Deși azi s-a transformat în alte forme de reprezentare și de manifestare, vernacularul continuă să existe și este prezent mai ales în forme de locuire periurbane. Locuirea construită și trăită în teritoriile periurbane reprezintă un material consistent pentru demonstrarea apariției unor noi forme ale arhitecturii vernaculare, adaptate problemelor contemporane. Indiferent dacă sunt locuințe construite pentru vânzare, sau realizate din forțe proprii, locuințele individuale sunt deseori într-un proces permanent de adaptare la nevoile în continuă schimbare ale familiilor care le locuiesc. Bricolajul este activitatea cea mai reprezentativă a acestor adaptări și simbolul vernacularului contemporan.

Prin bricolaj se intervine atât la nivelul parcelei, cât și la nivelul casei, în ciuda existenței regulilor și regulamentelor urbanistice care încearcă să limiteze și să controleze transformările asupra construcțiilor și asupra parcelei. Definit ca o artă care „se joacă cu defectele sistemului și care, fără a-l părăsi, inventează marje de manevră care, neputând să se elibereze de sistem, permit să se elibereze în limitele impuse de acesta”³⁴, bricolajul participă la transformări arhitecturale și funciare care demonstrează un atașament față de loc, o revendicare a libertății legate de proprietatea individuală a terenului și a construcției³⁵.

Existența sau lipsa unui proiect reprezintă diferența fundamentală dintre arhitectura savantă și cea vernaculară. Apelul la specialiști care întocmesc proiecte specifice fiecărei faze (urbanism, arhitectură, amenajări interioare) și respectarea etapelor de concepție și execuție sunt calitățile de bază ale arhitecturii savante și formale. Teritoriul periurban reprezintă terenul ideal de manifestare a interferenței dintre arhitectura savantă și cea vernaculară. Datorită distanței față de filtrele instituționale concentrate de regulă în mediul urban, casele din periurban depășesc rareori nivelul formal al obținerii unei autorizații de construire. Eventuale modificări, extinderi, amenajări interioare se fac fără consultarea specialiștilor, prin gesturi vernaculare, prin activități de bricolaj susținute de numeroasele magazine de construcții și de accesul larg de resursele documentare despre proiecte *do-it-yourself*.

Arhitectura și locuirea rurală și periurbană, stigmatizată cândva datorită lipsei condițiilor de confort și igienă, se transformă prin îmbunătățirea cadrului de viață și prin asigurarea unor condiții similare celor din mediul urban. Societatea industrială a contribuit la modernizarea locuinței în general și a dus implicit la o formalizare a procesului de concepție și de producție, precum și la creșterea așteptărilor în privința confortului, obiectiv principal al conceperii locuinței.

³⁴ Michel de Certeau și Luce Viard, *L'invention du quotidien, 1. Arts de faire* (Paris: Gallimard, 1990).

³⁵ Jean-Michel Leger și Beatrice Mariolle, *Densifier/dédensifier. Penser les campagnes urbaines* (Parenthèses, 2018), 215.

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL				URBAN
2. RAPORTUL FORMAL / INFORMAL ÎN ABORDAREA PROIECTULUI	2.1.NIVELUL DE RECUNOAȘTERE A ACTORILOR IMPLICAȚII ÎN CONCEPEREA SI REALIZAREA PROIECTULUI	- actori anonimi			- arhitecți cunoscuți (din planșele semnate)	- arhitecți recunoscuți, publicați, premiați - promovarea proiectului în publicații de specialitate
	2.2.MODUL DE PROCURARE A MATERIALELOR DE CONȘTRUCȚIE ÎN FUNCȚIE DE TIPUL LOR	- materiale locale / materiale reciclate procurate direct de la vânzător, în afara sistemului comercial oficial		- materiale locale + materiale certificate		- materiale noi/ certificate cumpărate pe bază de factură fiscală
	2.3.PROIECT	- lipsă proiect		- elaborare proiect pentru îndeplinirea cerințelor legale minime		- apel la specialiști pentru elaborarea unor proiecte în fiecare fază de concepție și execuție
	2.4.PROCESUL DE CONȘTRUCIRE / MODUL DE REALIZARE A LUCRĂRIILOR DE CONȘTRUCIRE SI AMENAJARE	- construire în regie proprie - bricolaj autogestionat - colaborare cu meșteri locali - clăci de lucru		- bricolaj avansat, susținut de magazine specializate		- externalizarea procesului de construire prin contractarea unor specialiști / a unor firme specializate pe muncă standardizată
	2.5.NIVELUL DE ADAPTARE LA CONȘȚII PARTICULARE DE MEDIU (NATURALE, CULTURALE)	- tipologie specifică și adaptată la condiții culturale și de mediu		- tipologie nespecifică, dar adaptată la condiții culturale și de mediu		- tipologie nespecifică/ universală neadaptată la condiții culturale și de mediu

Criteriul 3 – Ocuparea parcelei

Schema de organizare a parcelei, relația locuitorilor cu mașina (tip, număr mașini/familie, modul de parcare, frecvența de utilizare), tipul și modul de utilizare al anexelor, tipul de împrejmuire și modul în care se raportează la ideea de securitate și protecție ne oferă informații despre stilul de viață al familiei și ne permite să stabilim gradul de urbanitate.

Schema generală a gospodăriei tradiționale rurale presupune existența unei curți, a unei grădini și a unei livezi. Curtea cuprinde casa de locuit, anexe destinate creșterii animalelor (șură, grajd, alte anexe), anexe destinate depozitării produselor agroalimentare³⁶ (coș porumb, pivniță), și alte anexe precum o bucătărie de vară și un cuptor.

Azi, acest tip de locuire se banalizează, iar legăturile dintre modele arhitecturale și tipurile de activități agricole se distanțează³⁷. Astfel, se diluează tot mai mult concepția conform căreia locuirea rurală este asociată cu lumea agricultorilor deoarece numărul non-agricultorilor este în creștere la țară, iar ruralitatea se detașează de agricultură. Această concepție este răspândită mai ales în țările occidentale din Europa de Vest, iar România urmează această direcție. Acest lucru este demonstrat de modalitățile diferite ale utilizării solurilor parcelei, de adaptarea destinației unor anexe la noi nevoi sau de apariția unor vectori (mașina) care presupun apariția unor noi tipuri specifice de anexe (garaj/carport).

Înțelegerea modului în care urbanul s-a difuzat în spațiul rural presupune interogarea comportamentelor spațiale individuale care rezultă din relocările rezidențiale³⁸. Mobilitatea rezidențială specifică indivizilor care schimbă mediul urban cu cel rural sau periurban rezultă pe de o parte din aspirațiile acestora la un alt cadru de viață (caracterizat de igiena și aerul

³⁶ Horațiu Răcășan et al., „Ghid de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural. Zona Dealurile Clujului” (Ordinul Arhitecților din România, 2016), https://oar.archi/wp-content/uploads/2021/02/ghid_de_arhitectura_zona_dealurilor_clujului_pdf_1510928522.pdf.

³⁷ Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud, „L’habitat rural, une notion desuète?”, în *Dictionnaire de l’habitat et du logement* (Paris: Armand Colin, 2002).

³⁸ Samuel Carpentier, „Modes d’habiter urbains et ruraux : entre continuité et rupture”, *Journal of Urban Research*, nr. special issue 3 (2010), <https://doi.org/10.4000/articulo.1548>.

curat, de dorința de a deveni proprietar și de a avea control asupra propriei vieți), iar pe de altă parte din anumite constrângeri precum capacități financiare limitate³⁹. Față de mediul urban, unde există alternative de transport (autobuze, metro, taxi, etc) și unde utilizarea mașinii este o alegere, teritoriul rural și periurban este marcat de o mobilitate intensă și obligatorie. Lipsa unor alternative de transport sau disponibilitatea unor alternative puține, cu un program limitat sau necorespunzător nevoilor locuitorilor, presupune deseori necesitatea de a deține o mașină pentru fiecare adult din familie.

În spațiul rural și periurban, mașina reprezintă deseori legătura cu mediul exterior, iar importanța sa se reflectă în *locul pe care îl primește pe parcelă*: construirea unui garaj exterior sau unui carport dedicat acesteia, amenajarea unui loc de parcare, includerea unui garaj interior în configurația casei în subsol sau la parterul casei, parcare în afara parcelei, în fața porții.

Tipurile de anexe

Tipul de anexe care există pe parcelă și modul în care sunt utilizate reprezintă un alt criteriu care ne ajută să definim gradientele de urbanitate. Gospodăria tradițională rurală cuprindea, pe lângă casa de locuit anexe precum șura și grajdul pentru animale, bucătăria de vară, pivnița, coșul pentru cereale. Păstrarea destinației inițiale a anexelor agricole este astfel un gest rural.

Azi, locuirea la țară presupune deseori înlocuirea acestor anexe cu altele precum un foișor, un loc de grătar, un garaj, depozitarea echipamentelor tehnice, o seră sau re folosirea materialelor rezultate din demolarea unor anexe nefolositoare pentru o construcție nouă sau pentru o extindere. Anexele de lucru se transformă în anexe de loisir. Anexele agricole refuncționalizate, împreună cu apariția unor anexe noi de tip foișor sau grătar, sunt tipuri de anexe care pot fi încadrate la interferența urbanului cu ruralul. Iar construirea unor anexe noi de tip piscină, în proximitatea locuinței sau integrate în configurației acesteia (garaj) sunt gesturi urbane.

Împrejmuirea în mediul rural a apărut datorită necesității separării spațiului public de cel privat, pentru a „apăra” gospodăria⁴⁰. Diferențierea utilizărilor solului prin mai multe împrejmuiuri este specifică gospodăriilor rurale. Animalele, legumele, pomii fructiferi au fiecare locul clar delimitat pe parcelă, în timp ce în urban această împărțire nu se aplică.

Tipul de material din care este construit gardul și modul de deschidere a porților sunt de asemenea criterii de diferențiere a urbanului de rural. Astfel, lipsa gardului, gardurile foarte joase sau vegetale (din comunitățile închise), porțile automatizate (în cazul caselor individuale) sunt semne ale urbanității, în timp ce prezența mai multor tipuri de închideri (sere, anexe sau țarcuri pentru animale) și împrejmuiuri din materiale naturale (lemn, nuiele) reprezintă semne ale ruralității.

Nevoia de *siguranță și apărare* este înțeleasă diferit de noii locuitori ai satelor față de cei vechi: în mediul rural era suficientă o mătură sprijinită de ușa pentru a semnaliza lipsa de acasă, iar poarta curții era mereu deschisă. Azi porțile noilor case sunt închise, iar accesul vizitatorilor este controlat prin folosirea interfonului și a camerelor de supraveghere, gest importat din mediul urban.

³⁹ Tapie, *La sociologie de l'habitat*, 57.

⁴⁰ Răcășan et al., „Ghid de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural. Zona Dealurile Clujului”.

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL				URBAN
3. OCUPAREA PARCELEI	3.1. SCHEMA DE ORGANIZARE A PARCELEI	- organizare tradițională (curte cu anexe- grădină - livadă)			- organizare tradițională (curte cu anexe- grădină - livadă) + spațiu dedicat mașinii	- organizare urbană (gazon - anexe urbane)
	3.2. TIP MASINA	- mașină de dimensiuni medii/ mari adaptată la condițiile de acces și folosită pentru transport familie, aprovizionare (și eventual transport produse comercializate)			- mașină de dimensiuni mici/ medii cu nivel de echipare și dotări medii	- mașină de dimensiuni mici/ medii dezvoltată tehnologic și nepoluantă
	3.3. NUMĂR MASINI	>1				0-1
	3.4. MOD DE PARCARE	- parcare pe un loc neamenajat din fața casei prin apropierea spațiului public			- amenajare locuri de parcare pe parcelă - carport - garaj exterior	- integrare garaj în configurația casei
	3.5. FRECVENȚA UTILIZĂRII MASINII	- zilnic			- ocazional	- rar
	3.6. TIPURI DE ANEXE SI MODUL LOR DE UTILIZARE	- anexe agricole care își păstrează destinația inițială			- anexe agricole refuncționalizate	- construire anexe noi (foișor, grătar) - construire anexe noi, specific urbane (piscina, garaj) - integrare anexe în configurația casei
	3.7. ÎMPREJMUIRE (TIP, GRAD, MATERIAL)	- mai multe tipuri de îngrădiri care marchează utilizări diferențiate ale solului (animale, legume, pomi fructiferi) - materiale naturale (lemn, nuiele)	- împrejmuire simplă care delimitează conturul proprietății - materiale: lemn, nuiele		- împrejmuire simplă care delimitează conturul proprietății - materiale: metal, plasă	- lipsă gard - gard vegetalizat
	3.8. SECURITATE SI PROTECTIE	- protecție tradițională (cheie, lacăt, "mătura în ușa")				- porți automatizate - supraveghere video - interfon

Criteriul 4 – Materiale și tehnici de construire

Materialele au definit dintotdeauna nivelul de dezvoltare a civilizațiilor noastre⁴¹, iar azi am ajuns în epoca materialelor avansate. Dincolo de aprecierea lor tehnologică și estetică, vom ține cont și de dimensiunea sociologică a materialului și a tehnicii de punere în operă a acestuia.

Este important ca materialul și tehnica de construire să fie tratate împreună în intenția de stabilire a gradientelor de urbanitate a locuirii dezvoltate în mediul periurban și rural.

Până în secolul XIX, locuirea era, mai ales la țară, ecologică prin natura sa, clădirile erau construite din materiale naturale, menținând o omogenitate vernaculară⁴². Însă acest determinism geografic, specific societăților rurale, este pe cale de dispariție datorită alternativelor economice mai eficiente și mai accesibile⁴³.

Tradițiile au fost bulversate de revoluția industrială, iar schimbarea paradigmei economice începând cu secolul XX a dus la această deterritorializare a economiei prin evoluția radicală a sistemelor de producție⁴⁴. Azi, în secolul XXI, majoritatea construcțiilor au la bază sistemul de prefabricare, specific industrializării contemporane, teoretizată de mișcarea modernistă⁴⁵.

⁴¹ MATERIAUX DE CONSTRUCTION- Professeur Luc COURARD, p. 8

⁴² Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud, „Habitat et ecologie”, în *Dictionnaire de l'habitat et du logement* (Paris: Armand Colin, 2002).

⁴³ Lucan, *Habiter ville et architecture*, 26.

⁴⁴ Basile Cloquet, „Vers un habitat écoresponsable en Saône-et-Loire, qui privilégie les ressources locales. Architectures Matérielles” (Grenoble, Université de Grenoble, 2013).

⁴⁵ Geraldine Bouchet-Bloancou, *Préfabrication de l'habitat – Une histoire technique et culturelle* (Paris: L'Harmattan, 2020), 9.

Materialul natural este materialul provenit direct din mediul natural, care nu a fost supus nici unei transformări structurale, ci a fost doar calibrat dimensional, înainte de a fi folosit în construcțiile (vernaculare).⁴⁶ Principale materiale folosite în construcțiile tradiționale din zona studiată sunt piatra, cărămidă și lemnul, iar sistemele constructive tradiționale specifice constau în: zidării din piatră (tuf vulcanic), cărămidă, bârne de lemn dispuse orizontal, schelet portant de lemn cu umplutură din lemn, chirpici, pământ turnat în tipare (cofraje).

Situarea cronologică a construcțiilor vechi din satele existente studiate ne permite observarea evoluției materialelor în producția locuirii din teritoriu: piatra sau pământul folosite pentru zidărie au fost în mare parte înlocuite cu cărămida, învelitoarea din lemn (șindrilă) sau paie/stuf s-a transformat în țiglă ceramică. Deși au la bază resurse naturale ca materie primă, prin modul în care sunt produse (industrial, mecanizat, cu forță de muncă limitată), ele și-au pierdut caracterul vernacular pe care îl au materialele provenite din natură și transformate artizanal înainte de a fi folosit în construcție.

Materialele noi fabricate industrial, reglementate pentru standardizare au o notă de urbanitate, dar împiedică inovația în utilizarea materialelor nestandardizate și a resurselor locale. Procesele de certificare favorizează materialele industriale, făcând dificilă concurența materialelor locale din cauza costurilor mai ridicate și a lipsei de resurse.

Gradul de urbanitate al unui material și al unei tehnici de construcție depinde de: tipul materialului, metoda de producție și tehnica de instalare. Le considerăm materiale rurale pe acelea care sunt obținute din natură, prelucrate manual cu procesare minimă și instalate folosind metode tradiționale. Materialele urbane sunt compozite sau artificiale, fabricate prin procese industriale sau prefabricate, utilizând tehnologii avansate.

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL				URBAN
4. MATERIALE ȘI TEHNICI DE CONSTRUIRE	4.1.TIP MATERIAL	- material natural (pământ, piatră, paie, stuf, lemn)		- combinație de materiale naturale și materiale compozit / artificiale		- materiale prelucrate, compozit + artificiale (beton, beton-armat, metal, etc)
	4.2.MOD PRODUCERE MATERIAL	- efectuarea prin muncă manuală a unui număr limitat de operațiuni înainte ca un material brut să ia forma unui element de construcție		- combinație de materiale produse manual, artizanal și materiale produse industrial		- producere mecanizată / industrială a unor module prefabricate
	4.3.TEHNICĂ DE PUNERE ÎN OPERĂ	- îmbinări tradiționale		- combinație de elemente constructive obținute prin tehnici tradiționale și elemente constructive obținute prin procese tehnologice avansate		- procese tehnologice avansate (asamblare mecanizată a unor elemente prefabricate, imprimare 3D)

Criteriul 5 – Forma arhitecturală

Alături de materiale și tehnici de construire, forma completează caracteristicile definitorii ale arhitecturii.

Reprezentări fizice ale formei:

Este important însă să mergem dincolo de interpretarea formei ca o proiecție a raporturilor sociale și a modurilor de viață și să ținem cont de viața și logica proprie a acesteia, legate de munca celor care au conceput-o și care au produs-o⁴⁷. Văzută prin această logică

⁴⁶ Cloquet, „Vers un habitat écoresponsable en Saône-et-Loire, qui privilégie les ressources locales. Architectures Matérielles”.

- interviu arhitectul Gilles Perraudin

⁴⁷ Tapie, *La sociologie de l'habitat*, 149.

proprie, forma este legată de volumetria globală a clădirii, de elemente arhitecturale (pereți, goluri, acoperiș, balcoane, șeminee), de materialele și culorile folosite în realizarea lor, precum și de anumite elemente punctuale distinctive (buiandrug, cornișe, lucarne, șeminee, etc).

Volumetria de ansamblu ne dă informații despre numărul de volume care constituie clădirea, despre forma în plan a acesteia, principiile de implantare pe parcelă (lineară, decalată, ortogonală, radială, unghiulară) și existența unor eventuale axe de organizare (simetrie)⁴⁸.

Vom încerca să definim forma rurală, respectiv cea urbană pentru a putea descoperi ulterior dacă există o hibriditate din acest punct de vedere, în ce mod este exprimată și dacă poate fi măsurată prin gradient de urbanitate.

Forma rurală:

Forma rurală specifică locuirii tradiționale românești este dată de un volum simplu, cu goluri mici și de acoperișul tradițional, format din patru ape, cu pantă mare și acoperit cu materiale naturale (paie, șită, stuf). Forma acoperișului a evoluat o dată cu tipurile de materiale folosite, astfel încât, în momentul utilizării preponderente a țiglei ceramice în locul paielor, panta acoperișului s-a redus, iar cele 4 ape s-au transformat în două ape și un fronton triunghiular sau teșit (a doua parte a secolului XX).

Recomandările pentru noile construcții din mediul rural presupun păstrarea unor volume și forme tradiționale prin folosirea unor acoperișuri simple cu pante medii, țigle ceramice și eventuale balcoane care să nu fie vizibile din stradă⁴⁹. Aducerea în discuție a unor alternative permise (în mod condiționat) din punct de vedere a formei reprezintă un prim semn de hibridizare: mascarea sau minimizarea acestor intervenții permite păstrarea unei imagini rurale sau care se încadrează în imaginarul legat de rural, însă în realitate apar elemente specifice urbanității (ex: existența unor balcoane).

Forma urbană:

Forma urbană a locuințelor ține de volume mai mari, eventual compuse din mai multe părți, cu goluri mari, organizate pe una sau mai multe niveluri, (eventual) de prezența unor terase și/sau balcoane. Acoperișul-terasă, răspândit o dată cu dezvoltarea mișcării moderniste, este un element distinctiv al locuințelor urbane.

În locuințele noi construite sau în cele transformate în mediul periurban și rural de către orașeni relocați, putem distinge o hibridizare la nivelul formei care reflectă pe de o parte imaginarul acestora, iar pe de alta nevoile diferite pe care aceștia le au față de cele ale locuitorilor rurali autentici.

Imaginarul – idila rurală – ruralul codificat de cultura arhitecturală

Idealizarea vieții la țară este un concept definit ca fiind *idila rurală* și se referă la reprezentarea culturală a ruralității⁵⁰. Această percepție influențează aspectul caselor, amestecând estetica urbană și cea rurală într-un stil „neo-rural” în care se îmbină imaginarul rural idealizat cu nevoile urbane. Acest stil, asemănător stilului regional francez conține elemente rustice care îl diferențiază de case în stil urban, lipsite de influențe regionaliste.

În analiza pe care o vom face, criteriile specifice formei elementelor arhitecturale vor fi: tipul volumetriei, elemente arhitecturale tipice (goluri, tip acoperiș, elemente sau spații exterioare), materiale și culori (ale pereților și învelitorii) și elemente distinctive specifice fiecărui caz în parte.

⁴⁸ S. Ostrowetsky și J.S. Bordreuil, *Le Neo-Style regional* (Paris: Bordas, 1980).

⁴⁹ Răcășan et al., „Ghid de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural. Zona Dealurile Clujului”.

⁵⁰ Brian Short, „Idyllic ruralities”, în *The Handbook of Rural Studies*, 1 ed (London: SAGE Publications Ltd, f.a.), 133–48.

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL				URBAN
5. FORMA ELEMENTELOR ARHITECTURALE	5.1. TIP VOLUMETRIE	- un volum simplu - un singur volum de locuit - implantare lineară pe parcelă				- mai multe volume - mai multe niveluri de locuit - diversitate la nivelul implantării pe parcelă (linear, decalat, radial, unghiular)
	5.2. GOLURI (TIP, FORMĂ, FINISARE)	- ferestre mici - formă dreptunghiulară (- spaletul golurilor închis cu tâmplărie)	- buiandrugii aparenti	- combinație de ferestre mici și mari		- ferestre mari, dreptunghiulare
	5.3. TIP ACOPERIS	- acoperiș cu pantă mare (>40 grade), 2-4 ape		- acoperiș cu pantă mică-mică-medie (15-40 grade), mai multe ape	- acoperiș cu pantă mică (<15 grade), o singură apă	- acoperiș terasă
	5.4. ELEMENTE/SPAȚII EXTERIOARE	- târnaț tradițional		- târnaț redimensionat		- terase, balcoane
	5.5. PEREȚI	- pereți verticali - culori inspirate din natură - camuflarea structurii prin tencuire (casă) - netencuirea anexelor		- elemente rustice (gesturi neo) - buiandrugii aparenti, imitație structură fackwerk	- placare exterioară a pereților cu materiale din natură (lemn, piatră) peste termoizolație	- diversitate culori aplicate tencuiei exterioare și altor elemente constructive
	5.6. ÎNVELITOARE	- materiale naturale (paie, stuf, lemn)		- învelitoare ceramică	- tablă fâltuită,	- membrană bituminoasă, pietriș, piatră, acoperiș vegetat (pentru acoperiș terasă)
	5.7. ELEMENTE DISTINCTIVE	- horn - goluri mici pentru aerisirea acoperișului sau ferestre mici în fronton (dacă există) - elemente sculptate cu motive tradiționale		- lucarne - terase în acoperiș elemente rustice		- pasarela (între volume) - mascarea elementelor de scurgere a apelor pluviale - volume decupate

Criteriul 6 – Echipamente și utilități

O consecință a omogenizării modurilor de viață actuale este permeabilitatea limitelor dintre rural și urban: așteptările țăranului în termen de confort se aliniază cu cele ale orășeanului⁵¹.

Evoluția modurilor de viață specific rurale spre cele urbane reflectă evoluția anumitor spații care în timp s-au transformat sau au dispărut datorită evoluțiilor tehnice considerabile ale echipamentelor domestice: grajdurile au devenit garaje, spălătoriile au devenit mașini de spălat, pivnița a devenit frigider, șemineul a fost înlocuit de calorifere⁵². Aceste echipamente introduse în spațiul de locuit au simplificat și optimizat sarcinile domestice.

Criteriile care ne ajută să diferențiem elementele specifice nivelului de confort rural de cel urban țin de prezența sau absența rețelelor edilitare, de destinația spațiilor specializate care completează spațiile de locuit și de tipul sursei de încălzire.

⁵¹ Tapie, *La sociologie de l'habitat*, 63.

⁵² Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud, „Formes du logement et mots de la maison”, în *Dictionnaire de l'habitat et du logement* (Paris: Armand Colin, 2002).

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL				URBAN
6. ECHIPAMENTE SI UTILITĂȚI	6.1. INFRASTRUC- TURĂ EDILITARĂ	- limitată sau inexistentă		- soluții alternative: puțuri forate, fosăptică / stație de epurare		- existentă (apă, gaz, canalizare, electricitate)
	6.2. DESTINAȚIA SPAȚIILOR SPECIALIZATE CARE COMPLETEAZĂ SPAȚIILE DE LOCUIT	- grajd pentru animale - pivnița pentru conservare alimente - pod pentru depozitare alimente (ex: cereale uscate - porumb, grâu)		- atelier de bricolaj		- garaj - subsol (tehnic) - camere sub pantă
	6.3. SURSA DE ÎNCĂLZIRE	- sobă lemne		- șemineu - sursă secundară de încălzire (+ rol ambiental)		- centrală termică / pompa caldura + sistem radiatoare / sistem încălzire în pardoseală

Criteriul 7 – Agricultură din viața locuitorilor

Caracterul agricol – element central al definirii spațiului rural

Modul în care oamenii se raportează la agricultură reprezintă un criteriu prin care putem identifica nivelul de urbanitate sau ruralitate al modului lor de viață.

Formă rurală prin excelență, agricultura⁵³ a fost un reper în definirea spațiului rural. Însă acest tip de spațiu a evoluat de la peisaj agricol static la spații active, pline de noi dinamici⁵⁴. Dispariția caracterului productiv și a exploatărilor agricole au dus la modificarea profundă a stilului de viață a țăranilor⁵⁵. S-a ajuns azi într-o fază de tranziție ecologică care presupune relații diferite între locuitor și agricultură, locuitor și alimentație, peisaj locuit și peisaj agricol⁵⁶. Această tranziție este rezultatul urbanizării spațiului rural și a generalizării modurilor de viață.

Agricultură urbană

Ruralizarea orașului se exprimă prin moduri de ocupare a solurilor asociate în mod tradițional spațiului rural: este vorba mai ales de exploatarea solurilor aflate la marginea orașului, însă și de anumite spații dinspre centru, materializate prin trame verzi sau grădini urbane⁵⁷.

Problema alimentară ridicată în cazul producției agricole din urban este rezolvată doar parțial în sensul în care creșterea animalelor este exclusă prin lege din contextul urban în care se cultivă exclusiv legume și eventual fructe.

Evoluția agriculturii și a spațiului productiv

Transformarea spațiului productiv a început în secolul XX și s-a făcut treptat, după al doilea război mondial, o dată cu inventarea sistemului agro-alimentar⁵⁸. Înainte de această fază, limita dintre oraș și sat era asigurată de o centură vegetală locuită de grădinari și activă din punct de vedere economic. Această centură funcționa ca o interfață teritorială și socială, în care grădinarul, urban prin locuire și rural prin munca sa,⁵⁹ își vindea produsele la piață și era perceput ca fiind un artizan⁶⁰. În cazul Clujului, activitatea de grădinărit și distribuție a hranei

⁵³ Monique Poulot, „Être ou ne pas être rural...Ou quand le rural se décline en ville comme à la campagne”, *POUR* 4, nr. 228 (2015): 69–76, <https://doi.org/10.3917/pour.228.0069>.

⁵⁴ Greta Tommasi, „La gentrification rurale, un regard critique sur les évolutions des campagnes françaises” (Géoconfluences, aprilie 2018), <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/informations-scientifiques/dossiers-regionaux/france-espaces-ruraux-periurbains/articles-scientifiques/gentrification-rurale>.

⁵⁵ Tapie, *La sociologie de l'habitat*, 63.

⁵⁶ Leger și Mariolle, *Densifier/dédensifier. Penser les campagnes urbaines*.

⁵⁷ Poulot, „Être ou ne pas être rural...Ou quand le rural se décline en ville comme à la campagne”.

⁵⁸ Mark Gorgolewski, June Komisar, și Joe Nasr, *Carrot City* (New York: The Monacelli Press, 2011).

⁵⁹ Michel Philipponeau, *La vie rurale de la banlieu parisienne, étude de la géographie humaine* (Paris: Armand Colin, 1956).

⁶⁰ Luc Vilan și Roland Vidal, „L'orée des champs”, în *Densifier/dédensifier. Penser les campagnes urbaines* (Marseille: Parenthèses, 2018), 237.

a fost asigurată de comunitatea de Hoștezeni (populație instalată în Transilvania în secolul XVI), care a asigurat alimentarea cu hrană a orașului până în anii 1980.

În prezent, în cazul în care mai există o formă de agricultură în vecinătatea orașelor, aceasta constă în câmpuri întinse de cereale, și nu în mici grădini de legume. Astfel, limita dintre oraș și agricultură nu mai are decât grosimea liniei care le desparte pe planurile de urbanism⁶¹.

Spațiul dedicat diverselor forme de agricultură a devenit în timp un spațiu de dezvoltare imobiliară.

Tipurile de grădină și situarea lor pe scara urbanității

Dacă în mediul urban sunt mai răspândite formele colective de grădinărit, în mediul rural întâlnim mai ales forme individuale, specifice grădinilor familiale care presupun producția proprie de fructe și legume.

Există două concepții despre grădină: actor al alimentației sau bază pentru activități de loisir care determină o clasificare în *grădini de tradiție*, respectiv *grădini ludice*.⁶² Cele două tipuri sunt asociate mediului rural, respectiv mediului urban.

Grădina de legume din mediul rural este considerată în primul rând un spațiu de hrănire bazat pe ajutor reciproc și pe împărtășirea cunoștințelor. În al doilea rând, producția și consumul propriu sunt văzute ca un act marginal și de protest care îi atribuie acestei grădini valori anti-consumeriste⁶³.

Criteriile care definesc modul de relaționare al locuitorului cu agricultura țin de: folosința solurilor, tipul de grădină construită, funcția acesteia, modul de producție și prezența sau absența creșterii animalelor.

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL				URBAN
7. AGRICULTURA ÎN VIAȚA LOCUTORILOR	7.1. MODUL DE FOLOSIRE A SOLULUI	- activități agricole (grădină de legume, câmpuri de cereale, creștere animale)			- valorificarea curții pentru activități de agrement (loc de joacă, grătar, gazon)	- urbanizarea solurilor agricole prin schimbare de destinație în terenuri construite
	7.2. TIP GRĂDINĂ	- grădină de tradiție		- grădină în seră	- grădină ludică / comunitară / pedagogică / spontană / pe acoperiș / în jardiniere	- lipsă grădină
	7.3. FUNCȚIA GRĂDINII	- productivă - de hrănire sezonieră - întreținerea relațiilor comunitare și familiale			- de agrement - de creare și susținere a unor relații comunitare	- nu există
	7.4. MOD PRODUCERE AGRICULTURĂ	- mică producție cu produse ecologice și fito-sanitare		- producție agro-industrială	- mică producție cu produse ecologice - permacultură	- nu există
	7.5. CREȘTEREA ANIMALELOR	- animale crescute pentru consum alimentar		- animale pentru consum și animale de companie	- animale de companie	- fără animale

Criteriul 8 - Practici de consum și servicii

Modul de locuire, o reflexie a practicilor locuitorilor

Modul de locuire, o componentă de bază a modului de viață, este definit de ansamblul de practici pe care un individ le asociază cu anumite locuri, din afara locului unde au reședința. Aceste practici spațiale țin de rezidență, muncă, consum sau petrecerea timpului liber, iar ansamblul lor reprezintă o prelungire funcțională a reședinței⁶⁴.

Practici de consum

⁶¹ Vilan și Vidal, 237.

⁶² Manon Gallien, Marjolain Boitard, și Claire Delfosse, „Renouveau des jardins potagers entre milieux urbain et rural ?”, *POUR* 3-4, nr. 215-216 (2012): 321-32, <https://doi.org/10.3917/pour.215.0321>.

⁶³ Gallien, Boitard, și Delfosse.

⁶⁴ Mathis Stock, „L'habiter comme pratique des lieux géographiques”, *EspacesTemps.net* (online), 2004, <https://www.espacestems.net/en/articles/habiter-comme-pratique-des-lieux-geographiques-en/>.

Societatea contemporană este caracterizată de o individualizare a comportamentelor în sensul în care individul se consideră actorul propriei sale vieți pe care o gestionează⁶⁵ prin satisfacerea unei nevoi de consum. El prioritizează realizarea personală și a dorințelor sale, în detrimentul regulilor colective⁶⁶.

Omogenizarea la nivelul modului de a locui și de a trăi este întreținută și încurajată de dezvoltarea consumului de masă, care permite mai multor categorii sociale să aibă acces la aceleași semne de consum contemporan. Indiferent de vârstă, profesie, încadrare socială, nivel de educație, marea majoritate a familiilor din societățile occidentale dețin obiecte precum frigider, mașină de spălat vase și haine, televizor, telefon, echipamente IT⁶⁷. Piața internațională atinge toate grupurile sociale, de toate vârstele: de exemplu lanțul de mobilier Ikea, care propune un mobilier-kit, asamblabil, adaptabil, ușor de mutat și accesibil oricui, face concurență magazinelor de mobilă tradițională⁶⁸. Dacă mobilierul tradițional rămâne o valoare pentru că exprimă o memorie familială și socială, modularitatea este deseori privilegiată de către familiile tinere din motive economice și de confort⁶⁹.

Forme de consum alimentar

Noțiunea de consum atinge și problema alimentației: pe de o parte, există tendința de satisfacere imediată a unor nevoi prin asigurarea necesarului alimentar de la lanțurile marilor magazine; iar pe de altă parte, a apărut sistemul de agricultură susținută de o comunitate care încearcă să aibă control asupra calității alimentelor, susținând în același timp producătorii locali. Ambele direcții sunt specific urbane: atât satisfacerea imediată a nevoilor alimentare prin susținerea sistemului agro-industrial, cât și susținerea producătorilor locali prin mersul la piață sau plățirea unor abonamente în cadrul unor inițiative de tip Cutia Țăranului. Aceste comportamente contrazic practicile specific rurale prin care se consumă doar ceea ce se produce în cultură proprie. Locuitorul rural este propriul producător a ceea ce consumă, iar cel urban caută o formă de legătură comercială cu producătorii.

Servicii

Tipurile de servicii pot fi împărțite în mai multe categorii: servicii de proximitate, servicii personalizate și servicii colective. Extinderea urbanizării, explozia modurilor de viață urbane și transformarea relațiilor de familie au dus la dezvoltarea serviciilor de proximitate, care facilitează atât modul în care se locuiește, cât modul în care este însușit spațiul locuit. Serviciile de proximitate implică, pe lângă vânzare, o prestare suplimentară de către comerciant (exemple: livrare mâncare, cumpărături). Serviciile personalizate presupun realizarea unor cerințe specifice (ex: îngrijire copii, reparații, curățenie) de către o persoană specializată, iar echipamentele și serviciile colective țin de accesul la facilități precum creșă, grădiniță, poștă, etc. Prestarea de servicii presupune o relație de subordonare temporară, care este în schimb anulată de compensarea monetară. În funcție de nevoia pe care o satisface, un serviciu se poate încadra într-una din următoarele configurații: configurația servilității (stăpân-sclav), cea a solidarității (în cazul serviciilor de îngrijire) sau cea profesională a artizanului (dezvoltată pe baza unei competențe profesionale)⁷⁰.

Apelarea la servicii, indiferent de tipul lor (de proximitate, personalizate, colective) reprezintă un gest specific urban, care se deosebește de gesturile rurale guvernate de un spirit de autonomie. Locuitorul rural își construiește un set de competențe practice care îl ajută să

⁶⁵ Tapie, *La sociologie de l'habitat*, 54.

⁶⁶ Tapie, 55.

⁶⁷ Tapie, 62.

⁶⁸ Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud, „Le décor domestique, une mise en scène de soi”, în *Dictionnaire de l'habitat et du logement* (Paris: Armand Colin, 2002).

⁶⁹ Tapie, *La sociologie de l'habitat*, 202.

⁷⁰ Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud, „Les services au domicile”, în *Dictionnaire de l'habitat et du logement* (Paris: Armand Colin, 2002).

sustină o viață mai autonomă. Aceste competențe presupun grădinarit, gătit, spălat, călcat, cusut, întreținere sau bricolaj, activități evitate sau delegate de citadini.

Activități de petrecere a timpului liber

Activitățile de recreere urbane sunt adesea descentralizate. Grădinaritul, cândva o necesitate rurală, a devenit o activitate de relaxare pentru locuitorii orașelor care doresc să se reconecteze cu natura și să se bucure de o alimentație mai sănătoasă.

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL				URBAN
8. PRACTICI DE CONSUM SI SERVICII	8.1.TIP CONSUM (ÎN BAZA UNOR CRITERII SOCIALE SI DE MEDIU)	- responsabil față de resurse disponibile		- consum responsabil, conștient, de masă	- consum conștient și cu respect față de munca producătorilor	- consum de masă - satisfacerea imediată a nevoilor
	8.2.MOD DE APROVIZIONARE	- producție proprie - conservare (alimente) - reciclare (materiale de construire, mobilier) - schimburi între vecini	- comerț ambulant - magazin sătesc	- toate tipurile de aprovizionare (producție proprie, schimb, magazin sătesc, magazine specializate, piață, online, lanțuri de magazine)	- magazine specializate, artizanale (ex: coșul bio) - susținerea microproducției agricole	- lanțuri de magazine (supermarket / hypermarket / mobilier / bricolaj, etc) - piața agroalimentară - online
	8.3.SERVICII DE PROXIMITATE SI PERSONALIZATE	- nu apelează la acest tip de servicii - Dezvoltare a unui set de competențe practice care oferă autonomie locuitorului rural și îi permite să nu apeleze la multe din serviciile de pe piață și să se limiteze la accesarea serviciilor publice, colective		- apelează la servicii de proximitate din zona în care locuiesc		- apelează la servicii personalizate și de proximitate din centrul urban cu care mențin legătura
	8.4.SERVICII COLECTIVE (EDUCAȚIE, SĂNĂTATE, CULTURĂ)	- utilizare limitată a serviciilor publice colective (ex: homeschooling)		- participă la evenimente locale culturale - folosesc servicii publice locale (medic de familie, școală sătească, grădiniță)		- apelează la servicii colective publice din centrul urban cu care mențin legătura
	8.5.TIMP LIBER	- socializare spontană / banca în poartă - sărbători locale, târg			- grădinarit de agrement - plimbări în natură	- activități culturale - sport - concedii - socializare programată

Criteriul 9 – Spațiile de depozitare

Există două concepții despre depozitare: una care presupune satisfacerea nevoii de intimitate și secret, iar cealaltă presupune claritate și fluiditate. Aceste concepții se materializează în două categorii de spații care se opun, se completează și constau în: spații de depozitare care formează încăperi (spălătorii, pivnițe, garaje, poduri) și care dispun de toate atributele acestora (ziduri, ușă de intrare, iluminat natural) și volume de depozitare dispersate în interiorul casei (dulapuri, debarale, dressinguri), realizate din pereți ușori, private de lumină naturală și cu acces prin intermediul unor uși.⁷¹

Tipul, forma, dispoziția și dimensiunea spațiilor și a volumelor de depozitare din cadrul unei locuințe, precum și modul în care sunt folosite reprezintă un semn distinctiv în identificarea modului urban sau rural de locuire.

Depozitare în mediul rural

⁷¹ Jean-Claude Garcias și Jean-Jacques Treuttel, „L'évolution des espaces de service dans la maison individuelle. Le placard hypocrite ou les infortunes du rangement”, raport cercetare (Ministère de l'urbanisme et du logement / Secrétariat de la recherche architecturale (SRA); Centre de recherches méthodologiques d'architecture (CERMA), 1983), https://hal.science/hal-01887207v1/file/MC_BRAUP_0204_84_TXT1_001_BD.pdf.

În mediul rural, spațiile de depozitare răspund unei necesități, fiind elemente esențiale în organizarea gospodăriei: prin conformarea și utilizarea lor se asigură conservarea alimentelor în anotimpurile neproductive. În arhitectura tradițională rurală, o mare parte a spațiilor de depozitare au fost împinse către exterior sub forma unor anexe sau a unor extensii alipite casei⁷² (coșuri cereale, șura), iar altele au fost integrate în configurația interioară: podul, pivnița și camera de legume. Podurile și pivnițele constituie spații funcționale ale previziunii și prudenței în materie de supraviețuire alimentară și traduc, prin simbolistica belșugului și a plenitudinii, conștientizarea acută a timpului și a ritmurilor sezoniere⁷³.

În afară de spații special dedicate depozitării, în mediul rural este răspândită utilizarea congelatorului. Acesta asigură păstrarea unor alimente din cultura proprie (legume, fructe, carne) sau a unor alimente cumpărate. Păstrarea unor stocuri mai mari în gospodăriile din mediul rural este consecința frecventării mai reduse a lanțurilor comerciale.

Dulapul este un alt obiect specific rural, un spațiu al intimității, care nu se expune oricui și care are un centru al ordinii⁷⁴.

Depozitare în mediul urban

Pe măsură ce mândria dulapurilor de familie în care se îngrămădeau trusouri brodate⁷⁵ a dispărut, stocarea bunurilor nu s-a mai făcut în spații specializate și ierarhizate, ci s-a propagat prin toată casa sub forma unor volume difuze⁷⁶: s-a trecut de la dulapuri la conceptul de depozitare integrată (dressing, dulap înzidit). Aceste forme de depozitare urmăresc optimizarea folosirii spațiului și sunt specifice locuirii urbane.

Echivalentele podului și a pivniței în casa contemporană urbană sunt mansarda și subsolul (deseori tehnic și folosit pentru depozitare). Atunci când nu sunt transformate în spații locuibile (mai ales în cazul mansardei), ele își asumă rolul de acumulare de obiecte, echipamente sau alimente.

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL				URBAN
9. DEPOZITARE	9.1. SPAȚII DE DEPOZITARE SPECIFICE	- pivnița, podul, spații dedicate păstrării și conservării alimentelor - camera			- deturnarea funcției inițiale a unor spații (ex: garajul transformat în magazie, podul transformat în mansardă de locuit)	- subsolul și podul, spații de acumulare a unor obiecte și echipamente specifice modului de viață contemporan, definit de hiperconsum
	9.2. VOLUME DE DEPOZITARE SPECIFICE	- dulapuri, cufer - congelator		- volume specific rurale + specific urbane		- dressing (de haine) - dulap înzidit

Capitolul 10 Relațiile cu vecinii

Relațiile de vecinătate se referă la relațiile pe care indivizii le întrețin cu vecinii lor sub formă de simple conversații, vizite, schimburi de servicii, legături de ajutor sau prietenie, dar și dezacorduri și conflicte⁷⁷.

Relațiile de vecinătate variază în funcție de mai mulți factori: de mediul în care se manifestă (rural sau urban), de vârsta locuitorilor, de poziția în ciclul vieții sau de prezența sau absența copiilor într-o familie.

⁷² Garcias și Treuttel.

⁷³ Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud, „Cave et grenier”, în *Dictionnaire de l'habitat et du logement* (Paris: Armand Colin, 2002).

⁷⁴ Gaston Bachelard, *La poétique de l'espace* (Paris, 1957).

⁷⁵ Pierre Sonnel, „Les nouvelles habitudes domestiques”, în *Encyclopédie française* (Paris: Société de gestion de l'Encyclopédie française, 1954).

⁷⁶ Garcias și Treuttel, „L'évolution des espaces de service dans la maison individuelle. Le placard hypocrite ou les infortunes du rangement”.

⁷⁷ Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud, „Les relations de voisinage”, în *Dictionnaire de l'habitat et du logement* (Paris: Armand Colin, 2002).

Diferența fundamentală între mediul rural și cel urban este că la sat, indivizii au tendința de a-i numi vecini pe toți consătenii, iar în marile orașe, unde locuirea colectivă este predominantă, termenul se referă la locuitorii aceleași clădiri. Relațiile de vecinătate sunt sensibile la nivelul de urbanizare și la caracteristicile mediului rezidențial, iar intensitatea relațiilor cu vecinii este invers proporțională cu densitatea mediului rezidențial. Astfel, la nivel global, sociabilitatea vecinătății este mai dezvoltată în mediul rural decât în cel urban și mai bogată în locuirea individuală decât în cea colectivă⁷⁸.

CRITERIU	SUBCRITERIU	RURAL					URBAN
10. RELĂȚIILE CU VECINI	10.1. TIP SOCIABILITATE	- sociabilitate de proximitate - sociabilitatea vecinătății dezvoltată					- sociabilitate de mobilitate
	10.2. INTERACȚIUNE	- ajutor reciproc - sistem comercial alternativ: schimb de competențe și resurse					- individualism - sistem comercial clasic

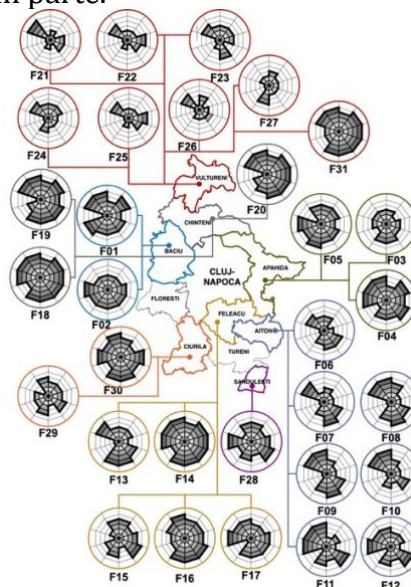
Capitolul 8 - Gradientele de urbanitate ale studiilor de caz analizate

În total, am analizat 31 de situații (F01 – F31) din 8 comune diferite. Fiecărui studiu de caz i-am atribuit o fișă de lucru care conține informații despre aparența interioară și exterioară a casei, planuri și extrase de interviu ale unor teme prestabilite.

Metoda de cuantificare a punctajului pentru încadrare pe scara urbanității

Am folosit următorul tabel în care am centralizat toate criteriile dezvoltate în acest capitol pentru a obține un punctaj pentru fiecare studiu de caz în parte.

CRITERII	URBAN				RURAL
1. MODUL DE ACIȚIȚIE					
2. RAPORTUL FORMAL-INFORMAL ÎN ARHITECTURA PROIECTULUI					
3. OCUPAREA PARCELEI					
4. MATERIALE ȘI TEHNICI DE CONSTRUIRE					
5. FORMA ELEMENTELOR ARHITECTURALE					
6. ECHIPAMENTE ȘI UTILITĂȚI					
7. AGRICULTURA ÎN VIAȚA LOCUTORILOR					
8. PRACTICI DE CONSUM ȘI SERVICII					
9. DEPOZITARE					
10. RELĂȚIILE CU VECINI					

Tabel calculare punctaj

Reprezentarea grafică a punctajului

Rezultatele pentru fiecare studiu de caz specifice gradientelor de urbanitate pentru fiecare criteriu

⁷⁸ Jacques Brun, Driant, și Segaud.

Tipologii de locuire în zona periurbană și rurală a Clujului

Teritoriul pe care l-am studiat este un teritoriu hibrid din multe puncte de vedere.

În primul rând, am observat o diversitate a tipurilor de sate și comune din punct de vedere al modului de dezvoltare și al atmosferei generale (urbane sau rurale). Mai mult decât distanța față de orașul Cluj-Napoca, tipul de administrație și elementele geografice ale cadrului natural sunt cele care influențat evoluția fiecărei localități. Satele sau comunele din imediata vecinătate a orașului se află la distanțe comparabile față de centrul acestuia, însă caracterul fiecăruia este diferit: acolo unde sunt prezente unul sau mai multe elemente naturale (un deal, o pădure, o apă) care creează o ruptură de ritm pe traseu sau care definesc localitatea, întâlnim sate în care se păstrează mai degrabă o atmosferă rurală.

La polul opus sunt comunele în care urbanizarea este mai prezentă și se manifestă mai ales prin construirea unor proiecte de locuire colectivă și a unor cartiere închise de locuințe individuale.

În al doilea rând, am identificat o varietate a tipologiilor de locuire apărute în zona periurbană și rurală a Clujului, care depinde de modul de evoluție a localităților.

Cele trei tipuri principale de locuințe descoperite sunt:

1. Case noi în ansambluri/cartiere rezidențiale construite la periferia orașului sau a unor localități rurale

O caracteristică comună a acestei tipologii este faptul că terenul pe care sunt construite este cel mai adesea la bază un teren agricol introdus în teritoriul intravilan prin proceduri de urbanizare. De regulă, aceste ansambluri sau cartiere sunt construite la inițiativa unor investitori privați, iar configurația și aspectul caselor sunt rezultatul imaginarii acestora, a arhitecților care desenează proiectele și a legislației și regulamentelor urbanistice care sunt luate în considerare. Scara (urbană) la care sunt concepute aceste proiecte, impun o abordare formală în toate fazele: proiect de urbanism, de arhitectură și (eventual) amenajare peisajeră și interioară.

Speculația legată de preferințele pentru anumite stiluri a potențialilor cumpărători au dus la o oarecare uniformitate a majorității acestor cartiere, atât din punct de vedere a configurațiilor spațiale, cât și a aparenței exterioare.

2. Case noi construite individual pe parcele disponibile în nucleul construit al satelor

A doua tipologie observată este casa individuală construită în interiorul satelor, printre alte case tradiționale sau noi. Ca și configurație spațială, nu se diferențiază mult față de categoria anterioară. În timp ce spațiile interioare sunt aceleași (cameră de zi, bucătărie, băi dormitoare, spații de depozitare), există diferențele legate de modul de producere al acestora și de aspectul lor, rezultate din nivelul de implicare și de investire afectivă a locuitorilor în procesul de concepere, construire și amenajare.

Cele două subcategorii ale acestei tipologii țin în principal de modul de achiziție al terenului: în timp ce unele sunt construite în mod individual pe parcela prevăzută, altele apar ca o a doua locuință pentru o nouă generație a familiei, pe o parcelă mai extinsă unde există această posibilitate.

3. Case vechi transformate prin adaptare, extindere, mansardare

Din această tipologie fac parte două subcategorii:

Extinderi consistente/ mansardări / adaptări a unor locuințe tradiționale

În locuințe contemporane prin transformarea integrală a tipologiei inițiale într-una nouă. Această subcategorie presupune transformarea unor case vechi, tradiționale în case

specifice unui mod de locuire contemporan prin extinderea și înmulțirea tipurilor de spații specifice.

Case vechi asupra cărora s-a intervenit minim,

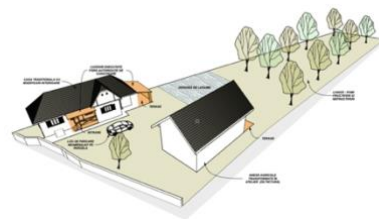
cu scopul de a funcționaliza locuința din punct de vedere al confortului. În aceste cazuri, s-a urmărit recompartimentarea pentru a adăuga o baie în interior, astfel încât locuințele de tip rural să fie aduse la standarde de confort urban. Tipologia rurală inițială este ușor modificată, însă păstrată în mare parte.

Tipologia de locuire 1

Tipologia de locuire 2

Tipologia de locuire 3

Capitolul 9 Concluzii

Cercetarea a pornit de la arhitectură și a ajuns la oameni și la locuințele lor. Analizarea acestora prin ochii unui arhitect cu pălărie (temporară) de sociolog a adus noutate în modul de a analiza și interpreta direcțiile locuirii aflate la interferența urbanului cu ruralul.

1. Lecțiile istoriei – inspirația franceză și fenomenele românești. Cine dictează fabricarea locuirii?

Interferența urbanului cu ruralul a fost documentată în mai multe proiecte de locuire concepute și construite în istoria ultimului secol. Urmărirea modului în care au evoluat politicile de locuire din perspectiva interferării urbanului cu ruralul a ajutat în primul rând la înțelegerea subtilă a unor elemente preluate de la o perioadă la alta și care se regăsesc în modul în care arată azi locuirea în România. În al doilea rând, aducerea în discuție a evoluției locuirii din Franța, deși foarte diferită ca și context istoric, politic și economic, a fost foarte relevantă pentru a putea înțelege consecințele unor fenomene mai recente în România, dar consumate sau deja procesate în altă parte a Europei.

O concentrare viitoare pe formularea unor politici specifice și special construite pentru evoluția teritoriului periurban și rural este necesară, în România, însă insuficientă dacă nu este completată de măsuri practice. Iar aplicarea acestora poate fi făcută doar printr-o muncă de teren aprofundată și susținută de profesioniști dintr-un spectru larg de domenii. Ideal ar fi ca responsabilitatea acestei munci de teren să fie împărțită între structuri cu interese și competențe diferite. **O bună parte din responsabilitate poate să revină arhitectului care doar printr-o schimbare de perspectivă poate să conștientizeze rolul fundamental pe care îl poate avea în evoluția locuirii.** Iar această schimbare se poate face doar prin educația de arhitectură.

2. Hibridizarea – o ipoteză confirmată și insuficientă

Ipoteza hibridizării de la care am pornit a fost confirmată în mai multe etape ale cercetării. Mai mult decât atât, demonstrarea sa a devenit în scurt timp atât de evidentă, încât am simțit că este insuficientă. Din această cauză, am trecut de la căutarea, demonstrarea și definirea ei, la cuantificarea sa. Am ajuns astfel la propunerea creării unui sistem prin care să poată fi făcută această măsurare a hibridității. Criteriile pentru stabilirea gradientelor de urbanitate au fost alese după încheierea muncii de teren și au fost inspirate din ceea ce am

observat în casele și poveștile oamenilor cu care am vorbit. Definirea criteriilor alese prin documentarea în literatura de specialitate și trecerea printr-o perspectivă științifică a acestora a legitimat presupunerile noastre intuitive legate de dispariția opoziției dintre oraș și sat, respectiv de lipsa de corespondență între limitările administrative ale acestora și realitatea construită. Acest decalaj este vizibil atât la scara teritoriului, cât și la scara arhitecturală și reflectă lipsa de integrare a proceselor și a mecanismelor în curs în procedurile și documentele legislative. **Ignorarea de către actorii instituționali a importanței utilizărilor vernaculare ale spațiului în favoarea planificării** a alimentat mecanismele de hibridizare ale locuirii din teritoriul periurban, dar mai ales din cel rural.

3. *Sat lângă sat – un model de dezvoltare care rezultă din logica de extindere a planificării orașelor și din limitarea mecanismelor de intervenție*

Permisivitatea legislativă prin care un teren cu destinație agricolă devine teren construibil în România încurajează un fenomen pe care le îl putem numi *sat lângă sat*. Dezvoltările rezidențiale specifice acestui fenomen reflectă cadrul legislativ care s-a format pe principiul urbanizării care favorizează extinderea orașelor. Nu există o viziune diferită între modul de extindere al orașelor de cel de dezvoltare al satelor, iar acest lucru a dus la o incompatibilitate socială și arhitecturală în teritoriul rural. La această viziune generală s-a ajuns prin modul în care au evoluat în timp ideile legate de urbanizare, densitate, dar și de instrumente și proceduri tehnice de aplicare. Însă **teritoriul rural și periurban, deși în proces inevitabil de redefinire, are nevoie de dezvoltarea unei politici specifice care să se detașeze de logica de extindere a planificării orașelor.**

4. *Gradientele de urbanitate – un instrument de lucru*

Alcătuirea gradientelor de urbanitate pe baza unui sistem de criterii clar stabilite a fost un instrument de lucru și nu crearea unei metode științifice de analiză. Importanța sa a constat în înțelegerea fenomenului de extindere și densificare din teritoriul studiat, dar și pentru a face o analiză fină a mecanismelor prin care se concretizează acestea. De asemenea, prin acest sistem am reușit să demonstrăm legătura directă între mentalitatea oamenilor (rezultată din profilul lor psihologic și tipul de educație și pregătire) și modul de locuire, înțeles ca o rezultată a arhitecturii, a practicilor de consum și a rutinelor cotidiene.

5. *Informalitatea – o soluție subestimată*

Unul dintre elementele pe care le-am subestimat și nu le-am avut în vedere de la început a fost **importanța conceperii, construirii și adaptărilor spațiului de locuit prin acțiuni și procese informale**. Acțiunile informale au avut loc atât la scara arhitecturii, cât și la cea a parcelei, prin intervenții asupra anexelor locuirii. Deși în majoritatea cazurilor analizate am observat o investire a locuitorilor în amenajarea spațiului interior, nu vom încadra acest tip de intervenție la acțiuni informale, ci la investirea afectivă a oamenilor în spațiul lor locativ.

O dată cu observarea acestor situații, am ajuns să ne întrebăm în ce măsură informalul ar trebui formalizat sau dacă puterea asupra deciziei modului în care arată și este concepută locuirea privată ar trebui lăsată locuitorilor? În ce moment ar trebui să intervină arhitectul și care este rolul său? Care sunt pârghiile posibile de acțiune?

Putem să rămânem martori ai manifestării informalului și să permitem exprimarea unei diversități a experiențelor de locuire. Însă alegerea de a formaliza informalul ar trebui să fie una care depinde atât de context, de nivelul la care se manifestă, dar mai ales de impactul pe care îl are asupra calității mediului natural și construit.

6. *Tipologiile de locuire – reflexia familiei și a gradientelor de urbanitate*

Noutatea cercetării rezultă din suprapunerea tipologiilor de locuire descoperite cu tipurile de familii care le locuiesc, respectiv cu gradientele de urbanitate definite.

Gradientul de urbanitate este strâns legat de tipul de familie și de nivelul lor de asumare în ceea ce privește modul de viață. Tipul de familie este important în această ecuație deoarece semnificația sa merge dincolo de însumarea caracteristicilor specifice membrilor săi (vârstă, număr, gen) și devine relevantă mai ales prin componenta care reflectă disponibilitatea acestora de a se identifica cu potențialul material și imaterial al mediului în care au ales să locuiască.

7. *Strategia școlară și flexibilitatea muncii – pârghii pentru stabilizarea periurbanului?*

Observarea legăturii dintre strategia școlară a fiecărei familii și gradul de urbanitate în care se încadrează modul de locuire ne face să ne întrebăm care este impactul acestei strategii asupra navetismului și în ce măsură slăbește sau susține decizia relocării familiei într-o localitate periurbană. Această întrebare este cu atât mai pertinentă cu cât unele din familiile intervievate au și o locuință secundară în oraș care este mai mult sau mai puțin folosită în timpul săptămânii pentru a evita naveta. **O strategie bazată pe creșterea calității educației în aceste localități ar putea contribui la stabilizarea navetismului sau la creșterea nivelului de investire afectivă și a sentimentului de apartenență la loc?** Sau ar trebui corelată cu distribuția locurilor de muncă din teritoriu? **Periurbanul are potențialul de a fi autosuficient sau legătura permanentă cu orașul este inevitabilă?** Care sunt scenariile în care atractivitatea acestui teritoriu s-ar putea baza pe trăsături care să primeze în fața accesibilității prețurilor locuințelor? Răspunsul la aceste întrebări poate fi important pentru legitimarea unor soluții pentru evoluția locuirii periurbane și pot reprezenta un punct de reper într-o muncă viitoare de cercetare.

8. *Discursul despre ecologie și sustenabilitate*

Discursul despre ecologie și sustenabilitate este puternic politizat, iar măsurile teoretice propuse au o aplicabilitate limitată. Cel mai adesea, cei care au cea mai autentică abordare în ceea ce privește soluțiile de dezvoltare a locuirii în sens vernacular și (implicit) sustenabil, nu urmează o strategie politică. Acest lucru nu înseamnă că preocuparea pentru această temă la nivel politic este irelevantă sau nenecesară, însă pentru a avea un impact real și semnificativ, este nevoie de o schimbare de paradigmă, o trecere de la o abordare discursivă la una practică, prin imersarea în teren și implicarea directă a specialiștilor (arhitecți urbaniști, sociologi, etc) în măsuri practice. Iar această schimbare poate fi făcută doar prin educație.

9. *Responsabilitatea educației de arhitectură – sensibilizare, interdisciplinaritate și acțiune*

Responsabilitatea cea mai importantă a arhitectului de azi în contextul temei studiate aici este deprinderea lucrului cu noul vernacular, care să reflecte o grijă pentru contextul existent și care să se alinieze unui interes general și colectiv atât din punct de vedere estetic, cât și economic și ecologic. **Una dintre calitățile pe care trebuie să le antrenăm și să le creștem este sensibilitatea pentru aspectele imateriale care dau valoare arhitecturii.**

BIBLIOGRAFIE

- Bachelard, Gaston. *La poétique de l'espace*. Paris, 1957.
- Bauer, Gérard, și Jean-Michel Roux. *La rurbanisation ou la ville éparpillée*. Paris: Editions du Seuil, 1977.
- Benedek, József. „Studiu de fundamentare privind definirea zonelor periurbane din județul Cluj în scopul realizării planului de amenajare a acestora”. Cluj-Napoca: Facultatea de Geografie, Universitatea Babeș-Bolyai, 2019.
- Benedek, Jozsef, și Marius Cristea. „Growth pole development and «metropolization» in post-socialist Romania”. *Studia UBB Geographia* LIX, nr. 2 (2014): 125–38.
- Bouchet-Bloancou, Geraldine. *Préfabrication de l'habitat – Une histoire technique et culturelle*. Paris: L'Harmattan, 2020.
- Carpentier, Samuel. „Modes d'habiter urbains et ruraux : entre continuité et rupture”. *Journal of Urban Research*, nr. special issue 3 (2010). <https://doi.org/10.4000/articulo.1548>.
- Certeau, Michel de, și Luce Viard. *L'invention du quotidien, 1. Arts de faire*. Paris: Gallimard, 1990.
- Choay, Françoise. *Urbanismul. Utopii și realități*. București: Paideia, 2002.
- Cloquet, Basile. „Vers un habitat écoresponsable en Saône-et-Loire, qui privilégie les ressources locales. Architectures Matérielles”. Université de Grenoble, 2013.
- Gallent, Nick, și Marco Bianconi. *Planning on the edge*. London&New York: Routledge, 2006.
- Gallien, Manon, Marjolain Boitard, și Claire Delfosse. „Renouveau des jardins potagers entre milieux urbain et rural ?” *POUR* 3–4, nr. 215–216 (2012): 321–32. <https://doi.org/10.3917/pour.215.0321>.
- Garcias, Jean-Claude, și Jean-Jacques Treuttel. „L'évolution des espaces de service dans la maison individuelle. Le placard hypocrite ou les infortunes du rangement”. Raport cercetare. Ministère de l'urbanisme et du logement / Secrétariat de la recherche architecturale (SRA); Centre de recherches méthodologiques d'architecture (CERMA), 1983. https://hal.science/hal-01887207v1/file/MC_BRAUP_0204_84_TXT1_001_BD.pdf.
- Ghinea-Christu, Iris. „Fenomenul migraționist intern și perspectivele unui nou tip de locuire rural-urbană”. *Argument*, nr. 11 (2019): 127–44.
- Gorgolewski, Mark, June Komisar, și Joe Nasr. *Carrot City*. New York: The Monacelli Press, 2011.
- „Ideology of economic liberalism and the politics of housing in Romania”. *Studia UBB. Europaea* LXII, nr. 3 (2017).
- Jacques Brun, Jean-Claude Driant, și Marion Segaud. „Cave et grenier”. În *Dictionnaire de l'habitat et du logement*, 58–59. Paris: Armand Colin, 2002.
- . „Choix résidentiel”. În *Dictionnaire de l'habitat et du logement*, 69–72. Paris: Armand Colin, 2002.
- . „Formes du logement et mots de la maison”. În *Dictionnaire de l'habitat et du logement*, 186–91. Paris: Armand Colin, 2002.
- . „Habitat et ecologie”. În *Dictionnaire de l'habitat et du logement*, 214–19. Paris: Armand Colin, 2002.
- . „La conception du logement”. În *Dictionnaire de l'habitat et du logement*, 82–86. Paris: Armand Colin, 2002.
- . „Le décor domestique, une mise en scène de soi”. În *Dictionnaire de l'habitat et du logement*, 107–10. Paris: Armand Colin, 2002.
- . „Les relations de voisinage”. În *Dictionnaire de l'habitat et du logement*, 421–25. Paris: Armand Colin, 2002.

- . „Les services au domicile”. În *Dictionnaire de l'habitat et du logement*, 386. Paris: Armand Colin, 2002.
- . „L'habitat rural, une notion desuète?” În *Dictionnaire de l'habitat et du logement*, 225–29. Paris: Armand Colin, 2002.
- Leger, Jean-Michel, și Beatrice Mariolle. *Densifier/dédensifier. Penser les campagnes urbaines*. Parenthèses, 2018.
- Lucan, Jacques. *Habiter ville et architecture*. Lausanne: EPFL, 2021.
- Marcu, Florin. „rurban”. În *Marele dicționar de neologisme*. București: Editura Saeculum, 2007.
- Ostrowetsky, S., și J.S. Bordreuil. *Le Neo-Style regional*. Paris: Bordas, 1980.
- „Périurbanisation”. În *Geoconfluences - Ressources de géographie pour les enseignants*, 2022. <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/glossaire/periurbanisation>.
- Petrovici, Norbert. „Workers and the city: Rethinking the Geographies of Power in Post-socialist Urbanisation”. *Urban Studies* 49, nr. 11 (august 2012): 2377–97. <https://doi.org/10.1177/0042098011428175>.
- Petrovici, Norbert, și Codruța Mare. „Municipiul Cluj-Napoca și Zona Metropolitană Cluj – Raport de cercetare – dezvoltarea economiei locale în deceniul 2008-2018”. Cluj-Napoca: Centrul Interdisciplinar pentru Știința Datelor, 2020.
- Philipponeau, Michel. *La vie rurale de la banlieu parisienne, etude de la geographie humaine*. Paris: Armand Colin, 1956.
- Pinson, Gilles. „Penser par cas, penser par comparaison. Etudes urbaines et pratique des monographies comparées”. În *D'une ville à l'autre. La comparaison internationale en sociologie urbaine*. Paris: La Découverte, 2019.
- Popa, Marcel D. „periurban”. În *Dicționar enciclopedic*. Editura enciclopedică, 2009 1993.
- Poulot, Monique. „Être ou ne pas être rural...Ou quand le rural se décline en ville comme à la campagne”. *POUR* 4, nr. 228 (2015): 69–76. <https://doi.org/10.3917/pour.228.0069>.
- Ptichnikova, Galina. „Hybrization in architecture”, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research, Proceedings of the 2nd International Conference on Architecture: Heritage, Traditions and Innovations (AHTI 2020)* (23 septembrie 2020). <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200923.044>.
- Rapoport, Amos. *Pour une anthropologie de la maison*. Paris: Dunod, 1972.
- „Raportul Pieței Imobiliare – rezidențial – trimestrul 1 – 2021”. Data accesării 10 iulie 2021. <https://www.analizeimobiliare.ro/rapoarte/raportul-pietei-rezidentiale-trimestrul-1-2021/>.
- Ravetz, Joe, Christian Fertner, și Thomas Sick Nielsen. „The Dynamics of Peri-Urbanization”. În *Peri-Urban futures: Scenarios and models for land use change in Europe*. Heidelberg: Springer Publishing Company, 2013.
- Răcășan, Horațiu, Crina Șuteu, Marina Gingirof, și Grupul rural al OAR. „Ghid de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural. Zona Dealurile Clujului”. Ordinul Arhitecților din România, 2016. https://oar.archi/wp-content/uploads/2021/02/ghid_de_arhitectura_zona_dealurilor_clujului_pdf_1510928522.pdf.
- Reveyaz, Nathalie, și Monique Poulot. „Les espaces ruraux et périurbains en France : cadrage scientifique et pédagogique”. *Geoconfluences - Ressources de géographie pour les enseignants*, 23 mai 2018. <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/glossaire/periurbanisation>.
- Short, Brian. „Idillic ruralities”. În *The Handbook of Rural Studies*, 1 ed, 133–48. London: SAGE Publications Ltd, f.a.
- Sonnell, Pierre. „Les nouvelles habitudes domestiques”. În *Encyclopédie française*. Paris: Société de gestion de l'Encyclopédie française, 1954.

- Stock, Mathis. „L’habiter comme pratique des lieux géographiques”. *EspacesTemps.net (online)*, 2004. <https://www.espacestemp.net/en/articles/habiter-comme-pratique-des-lieux-geographiques-en/>.
- Sýkora, Ludek, și Stefan Bouzarovski. „Multiple Transformations : Conceptualising the Post-communist Urban Transition”. *Urban Studies* 1, nr. 49 (2011). <https://doi.org/10.1177/0042098010397402>.
- Sýkora, Ludek, și Kiril Stanilov. „The Challenge of Postsocialist Suburbanization”. În *Confronting Suburbanization : Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*. Chicester: Wiley Blackwell, 2014.
- Tapie, Guy. *La sociologie de l’habitat*. Marseille: Parenthèses, 2014.
- Tommasi, Greta. „La gentrification rurale, un regard critique sur les évolutions des campagnes françaises”. *Géoconfluences*, aprilie 2018. <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/informations-scientifiques/dossiers-regionaux/france-espaces-ruraux-periurbains/articles-scientifiques/gentrification-rurale>.
- Vais, Dana. „On the margins of Urban Europe: housing policies in a secondary city (Cluj, Romania)”. *Urban Research & Practice* 2, nr. 1 (f.a.): 91–102. <https://doi.org/10.1080/1753506090272708>.
- Vilan, Luc, și Roland Vidal. „L’orée des champs”. În *Densifier/dédensifier. Penser les campagnes urbaines*. Marseille: Parenthèses, 2018.